

Inhimilliset toimintavalmiudet ja Suomen evankelis- luterilaisen kirkon kehitysvammaistyö

Saila Ojansuu
Sosiaalietiikan pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Systemaattisen teologian osasto
Tekijä – Författare Saila Ojansuu		
Työn nimi – Arbetets titel Inhimilliset toimintavalmiudet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehitysvammaistyössä		
Oppiaine – Läroämne Sosiaalietiikka		
Työn laji – Arbetets art pro gradu -tutkielma	Aika – Datum huhtikuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 59
Tiivistelmä – Referat		
<p>Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään, kuinka Martha Nussbaumin inhimillinen toimintavalmiusteoria näkyy Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehitysvammaistyössä. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisrippikoulu 1. ja 2. sekä Työllä osallisuutta -hankkeen loppuraporttia Martha Nussbaumin inhimillisen toimintavalmiusteoriasta käsin. Tutkimuskysymyksiä on kolme: kuinka Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta voimme tarkastella kehitysvammaisuutta, onko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisrippikoulut 1.ja 2. tarkasteltavissa Nussbaumin teorian näkökulmasta, kuinka toimintavalmiusteoria on havaittavissa vuoden 2008 Kirkon Työllä osallisuutta-raportista.</p> <p>Ensimmäisessä luvussa selvitän, mitä on kehitysvammaisuus, toisessa luvussa analysoin mitä Martha Nussbaumin inhimillinen toimintavalmiusteoria sisältää ja kuinka Nussbaum näkee kehitysvammaisuuden teoriasa valossa.</p> <p>Kolmannessa luvussa käsittelem Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisrippikoulu 1. ja 2. Käyn läpi erityisrippikoulun historiaa, Kirkon vammaispoliittista ohjelmaa. Referoin Yhteisvastuukeräyksen hankkeesta kertovaa Työllä osallisuutta? -yhteisvastuu 2008 hankkeen raporttia ja mitä se kertoo kehitysvammaisten työllistämisen tukemisesta.</p> <p>Neljännessä luvussa käsittelem erityisrippikoulu 1. ja 2. käsittelevän kirjallisuutta toimintavalmiusteorian näkökulmasta ja selvitän, löytyykö kirkon kehitysvammaistyö toiminnan ja Nussbaumin teoriassa yhtäläisyyksiä. Tarkastelen myös Yhteisvastuu 2008 hankkeen raporttia Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta.</p> <p>Tekemäni tutkimuksen lopputulos on, että Martha Nussbaumin inhimillinen toimintavalmiusteoria tarjoaa hyvän pohjan kehitysvammaisten ihmisarvoisen elämän toteuttamiseen. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehitysvammaistyön toiminnassa on yhteneväisiä toimintamalleja Martha Nussbaumin teorian kanssa. Erityisrippikoulut 1. ja 2. toimivat rippikoululaisen tarpeista käsin ja näin ollen pyrkivät tarjoamaan seurakuntien tarjonnasta käsin mahdollisuuksia ihmisarvoiseen elämään. Kehitysvammaisen ihminen nähdään persoonana, jolla on omat tarpeensa ja näihin tarpeisiin pyritään vastaamaan myös erityisrippikoulussa. Työllä osallisuutta hanke käsittelee kehitysvammaisten työllistymistä samasta näkökulmasta kuin toimintavalmiusteoria: jokaisella on oikeus tehdä työtä ja ansaita sillä toimeentulonsa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord erityisrippikoulu, toimintavalmiusteoria, olemuskieli, kehitysvammaisuus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen metodi	2
1.2 Tutkimuksen lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus	2
1.3 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista	3
1.5 Kehitysvammaisuus	4
2. Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoria	7
2.1 Nussbaumin kritiikki perinteisiä oikeudenmukaisuusteorioita kohtaan	7
2.3 Inhimilliset toimintavalmiudet	9
2.5 Martha Nussbaumin käsitys kehitysvammaisten oikeuksista toimintavalmiusteorian näkökulmasta	15
3. Kirkko ja kehitysvammaistyö	17
3.1 Kirkko kaikille, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma	17
3.2 Kirkon erityisrippikoulun historiaa	20
3.3 Erityisrippikoulu ja olemuskieli	21
3.3.1 Erityisrippikoulu yksi	24
3.3.2 Erityisrippikoulu kaksi	26
3.4 Työllä osallisuutta? – Yhteisvastuu 2008 hanke	32
4. Kehitysvammaisuus ja Kirkon kehitysvammaistyö Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta tarkasteltuna	44
4.1 Kehitysvammaisuus ja erityisrippikoulu	44
4.2 Työllä osallisuutta – hanke	49
5. Loppukatsaus	54
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	57
Lähteet	57
Kirjallisuus	57

1. Johdanto

Millainen on sinun Jumalasi?

- Oikein hyvä.

Mitä sana Jumala tarkoittaa?

- Hyvää.

Uskotko sinä Jumalaan?

- Uskon.

Mitä usko Jumalaan sinulle merkitsee?

- Ei Jumala ainakaan paha ole, vaan hyvä!

Mitä rukous tarkoittaa?

- Rakastamista Jumalaan.

Rukoiletko sinä?

- Rukoilen.

Millaisten asioiden puolesta rukoilet?

- Kaikkien ihmisten puolesta.¹

Edellä oleva haastattelu on kirjasta ”Ei Jumala ainakaan paha ole”, jossa kehitysvammaiset kertovat käsityksiään vaikeista uskonnollisista asioista. Meillä kaikilla on tarve ymmärtää tätä maailmaa, ja yksi tapa tähän on uskonnollinen maailmankatsomus. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on pitkä historia kehitysvammaistyössä. Työ on ollut monipuolista ja keskittynyt moniin eri osa-alueisiin: niin fyysiseen että henkiseen hyvinvointiin. Kirkko kaikille – vammaispoliittisessa ohjelmassa lukee seuraavasti: ”Uskonto. Ihminen on kokonaisuus, joka muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja henkisestä ulottuvuudesta. Henkiseen ulottuvuuteen kuuluu sekä uskonnollinen että katsomuksellinen maailmankäsitys. Nämä ulottuvuudet yhdessä muodostavat maailmankuvan.” Me kaikki ihmiset koostumme eri ulottuvuuksista, yhtä lailla ihmisetkin, jotka eivät välttämättä tule nähdyksi ja kuulluksi tavoilla, mihin on totuttu. Vaikka kehitysvammaisen ei välttämättä kommunikoi ymmärrettävällä puheella tai kirjoituksella kuten muut ihmiset, voidaan silti olettaa hänen koostuvan yhtä lailla samanlaisesta maailmankuvasta. Maailmankuva ja sen toteuttaminen on yksi osa elämää. Amerikkalainen filosofi Martha Nussbaumin on tuonut teorian inhimillisistä toimintavalmiuksista, jotka pyrkivät siihen, että kullakin ihmisellä olisi ihmisarvoinen elämä. Mahdollisuus toteuttaa itseään monipuolisesti.²

¹ Rajala 1995, 16.

² Kirkko kaikille: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 4.

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen metodi

Tämän tutkimuksen metodina on systemaattinen analyysi. Tarkastelen Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoriaa, esittelen sen kymmenen inhimillistä toimintavalmiutta. Tutkielmani kolme tutkimuskysymystä ovat: kuinka Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta voimme tarkastella kehitysvammaisuutta, onko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisrippikoulut 1. ja 2. tarkasteltavissa Nussbaumin teorian näkökulmasta, kuinka toimintavalmiusteoria on havaittavissa vuoden 2008 Kirkon Työllä osallisuutta? -raportista. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kehitysvammaisen tarpeita on ymmärretty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämässä kehitysvammaisille suunnatussa erityisrippikoulussa sekä Työllä osallisuutta? -hankkeessa ja tarkastelen niitä Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta.

Tutkimuksen kohteena on kehitysvammaisuus Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, käsittelen kehitysvammaisuus käsitettä ensimmäisessä luvussa. Tutkimuksen toisessa pääluvussa keskityn Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian referointiin ja käsittelyyn. Kolmannessa pääluvussa käsittelen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisrippikoulutoimintaa sekä sen historiaa, referoin erityisrippikoulu 1. ja 2. koskevaa kirjallisuutta. Viimeisessä luvussa tarkastelen erityisrippikoulu 1. ja 2. sekä Työllä osallisuutta? -hanketta Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta ja pohdin, kuinka toimintavalmiusteoria näkyy niissä. Viidennessä luvussa koostan tutkimuksen tulosta.

1.2 Tutkimuksen lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus

Tutkielmani päälähteenä on Martha Nussbaumin teoksen *Frontiers of Justice: Disability, Nationality and Species membership* luvut *Social Contracts and Three Unsolved Problems of Justice*, *Disabilities and the Social Contract* ja *Capabilities and Disabilities*. Toinen Martha lähde toimintavalmiusteoriaan on Nussbaumin teos *Creating Capabilities, The Human Development Approach*. Analysoin ja sovellan teoksista löytyvää toimintavalmiusteoriaa, jonka Nussbaum on kohdistanut kirjassaan muun muassa naisten, henkisesti sairaisiin ja kehitysvammaisten oikeuksiin. Aikaisempaa tutkimusta Martha Nussbaumin inhimillisten toimintavalmiuksien ja kirkon kehitysvammaistyön välillä ei ole. Kehitysvammaisuutta ja kirkkoa koskevaa tutkimusta tai kirjallisuutta ei

myöskään ole tehty Suomessa kovin paljoa. Pro gradu – tutkielmia aiheesta ovat tehneet Tapio Haataja vuonna 1974 otsikolla: ” Kehitysvammaisten rippikoulut Suomessa”, Sanna Ylä-Jussila 2004: ”Sä arvokas oot, sä osaat ja voit” Kehitysvammaisille nuorille suunnattujen rippikoulujen tavoitteet, toteutus ja kehittäminen”, Björn Öhmanin väitöskirja: ”Kropp, Handling och Ritual: Hur förstå religion och personer med grava funktionshinder?” joka käsittelee vaikeasti kehitysvammaisten olemuskieltä, Tiina Häkkisen pro gradu- tutkielma: ”Kehitysvammaisten seurakuntalaisten osallisuutta kirkon kehitysvammatyössä”. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla käynnistyi vuonna 2003 Rippikoulu kaikille-projekti, jonka tausta löytyy vuoden 2001 rippikoulusuunnitelmasta, jonka mukaan edellytetään seurakuntia tarjoamaan kaikille rippikoulun käymiseen. Projektin tutkimusraportti toimitettiin nimellä ”Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille, Erilaiset oppijat rippikoulussa”.

1.3 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on 2000-luvun ensimmäinen kattava ihmisoikeussopimus koskien vammaisia henkilöitä. YK:n yleiskokous hyväksyi yleissopimuksen (engl. Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ja sen valinnaisen pöytäkirjan 2006. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen, että sen pöytäkirjan vuonna 2007. Sopimus on tullut kansainvälisesti voimaan vuonna 2008. Vuonna 2016 sopimus ratifioitiin Suomessa. Pirkko Mahlamäki kirjoittaa suomennetun yleissopimuksen johdanto-osiossa: ”Vammaisyleissopimus täydentää jo voimassaolevia YK:n ihmisoikeussopimuksia – sillä ei siis perustettu uusia ihmisoikeuksia. Sopimuksella vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille henkilöille, ja heille taataan mahdollisuus nauttia näistä oikeuksista ja vapauksista täysimääräisesti ilman syrjintää.” Sopimuksessa on yhteensä 50 artiklaa, tässä niistä keskeisimpiä:

3. artikla: Tämän yleissopimuksen periaatteina ovat henkilöiden synnynnäinen arvo yksilölliseen itsemääräämisoikeuteen, yhdenvertaisuus, täysimääräinen osallisuus yhteiskuntaan, vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana ihmiskuntaa, mahdollisuuksien yhdenvertaisuus, esteettömyys, miesten ja naisten välinen tasa-arvo ja vammaisilla lapsilla on oikeus säilyttää identiteettinsä. 5.artikla: Sopimuspuolet tunnustavat, että kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia lain edessä. Sopimuksessa mukana

olevat kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella. 8.artikla: Ryhdytään toteuttamaan välittömiä, tehokkaita ja asianmukaisia toimia, joilla lisätään tietoisuutta vammaisista henkilöistä, torjutaan vammaisiin henkilöihin liittyviä ennakkoluuloja ja haitallisia käytäntöjä kaikilla elämänalueilla. Lisäksi sopimuspuolet ryhtyvät edistämään tietoisuutta vammaisten henkilöiden kyvyistä ja heidän panoksestaan. 10. artikla: Oikeus elämään. Sopimuspuolet vahvistavat, että jokaisella ihmisellä on synnynnäinen oikeus elämään, ja toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen sen.14. artikla: Henkilön vapaus ja turvallisuus. Vammaisilla tulee olla yhdenvertainen vapaus muiden kanssa nauttia vapaudesta sekä oikeus olla joutumatta laittoman vapaudenriiston kohteeksi. 19. artikla: Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä. Tämän yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet.³

1.4 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisella ihmisellä toimintakyky on rajoitteinen tai lähes puutteellinen. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan toimintakyky on hyvin laaja käsite ja siihen luokitellaan erilaiset kehon toiminnat ja niiden kautta osallisena olo elämässä. Toimintarajoitteen (engl. disability) käsite sisältää sekä ruumiin toiminnan, että rakenteen vajaavaisuudet ja näin ollen myös osallistumisrajoitteet. Sanana kehitysvammaisuus kuvaa myös muitakin, kuin hermostollisia vammoja tai poikkeavaisuuksia, mutta merkittävin ryhmä on kuitenkin hermoston kehityshäiriöt. Näistä tärkeimmät ovat aivojen kehityshäiriöt, joihin liittyy usein älyllisten toimintojen vajavuutta, käytetään termiä älyllinen kehitysvammaisuus. WHO:n mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkilön henkinen kehittyminen on puutteellista tai estynyt kokonaan.⁴

The American Association on Intellectual and developmental Disabilities -järjestön (AAIDD) määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa tämän hetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Tälle tilalle on ominaista

³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2012, 5–54.

tavallista alhaisempi älykkyydosamäärä. Normaalilla ihmisellä ÄO on yleensä 80 - 110 välillä. WHO:n luokittelun mukaan lievästi kehitysvammaisen älykkyydosamäärä on 50–69. Lievä älyllinen kehitysvammaisuus näkyy muun muassa oppimisvaikeuksina. Henkilö kykenee itsenäiseen elämään, mutta tarvitsee apua asioinneissa ja esimerkiksi rahan käytössä. Keskiasteisesti kehitysvammaisella älykkyydosamäärä on keskimäärin 35-49. Kouluikäisenä henkilö tarvitsee erityisopetusta. Useimmat pärjäävät melko itsenäisesti ja tarvitsevatkin vaihtelevalla tasolla apua ja valvontaa. Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus on kehitysvammaisuuden aste, jossa ihminen tarvitsee jatkuvaa tukea sekä ohjausta. Älykkyydosamäärä on 20-34 välillä, tarkoittaen 3-5 vuotiaan tasoa. Oikeanlaisella kuntoutuksella vaikeasti kehitysvammaisen voi kehittyä kuntoutuksen avulla toimimaan päivän askareissa osittain itsenäisesti. Syvä älyllinen kehitysvammaisuus on luokituksen mukaan vaikein kehitysvammaisuuden aste. Syväkehitysvammaisilla älyllisen suorituskyvyn ÄO - luku on noin 10–20. Syvästi älyllisesti kehitysvammaisen on lähestulkoon kykenemätön itsenäiseen toimintaan, vaan tarvitsee ympärivuorokautista huolenpitoa. Älykkyydosamäärän käyttöä diagnoosin käytössä kritisoi Yhdysvaltain Kehitysvammaliiton, The American Association on Mental Retardation (AAMR) mukaan ei tule korostaa, vaan tulee ottaa huomioon henkilö fyysisten, psyykkisten ja ympäristöön liittyvistä näkökulmista.⁵

Nämä diagnostiset luokittelut eivät ole ihmisten luokittelua, vaan niiden tarkoitus on kuvata ihmisten terveydentilaa. Ihmistä ei tule luonnehtia pelkästään hänen toimintarajoitteidensa mukaan, vaan huomioida yksilön monet roolit esimerkiksi koulussa. Myöskään älyllisen kehitysvammaisuuden aste yksinomaan ei määrittele elämässä selviytymisen mahdollisuuksia. Luokittelun avulla pystytään kullekin ihmiselle tarjoamaan sopivaa tukea opiskelussa ja kuntoutuksessa.⁶

Sanna Ylä-Jussila tuo esiin pro gradu – tutkielmassaan sen, että älykkyydosamäärän kautta tuotu kehitysvammaisuuden asteiden luokittelu on jossain määrin vanhanaikaista, mutta välttämätöntä tutkiessa suomalaista erityisrippikoulua. Luokittelu on ainakin 2000 – luvun alun materiaalissa ollut lievästi, keskiasteisesti ja vaikeasti kehitysvammaisen. Tutkielmassani käytän

⁴ Kaski, Manninen & Pihko 2012, 15; Ylä-Jussila 2004, 3–5.

⁵ Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16–21.

⁶ Kaski, Manninen & Pihko 2012, 18–21.

WHO:n ja AAIDD:n määritelmiä kehitysvammaisuudesta juurikin sen välttämättömyyden vuoksi.⁷

⁷ Ylä-Jussila 2004, 5.

2. Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoria

2.1 Nussbaumin kritiikki perinteisiä oikeudenmukaisuusteorioita kohtaan

Martha Nussbaumin mukaan perinteisissä oikeudenmukaisuusteorioissa on suuria puutteita. Ne eivät hänen pysty hänen mukaansa täysin vastaamaan sosiaalisiin ongelmiin, koulutukseen, poliittisiin oikeuksiin, terveydenhoitoon. Ne eivät esimerkiksi pysty takaamaan aitoa oikeudenmukaisuutta henkisesti ja fyysisesti vammaisille. Nussbaum keskittyykin erityisesti yhteen suosituimpaan oikeudenmukaisuuden filosofiseen ”oppi-isään”, John Rawlsiin ja hänen käsityksiinsä. Nussbaum ymmärtää, että erilaisten sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen akateemisen filosofian keskuudessa on vaikeaa. Nussbaum myöntää, että hänen oma teoriansa ei myöskään anna täysin varmaa vastausta näihin ongelmiin.⁸

Nussbaumin mukaan vallalla olevien oikeudenmukaisuus järjestelmien ongelmana on se, että ne lähtevät olettamuksesta, jossa ihminen, joka nauttii näistä oikeuksista, on täysin terve vuorovaikutustaitoinen kansalainen. Vaikkakaan psyykkisesti vajavaiset ja vammaiset eivät pysty vaivansa vuoksi osallistumaan täysin yhteiskuntaan, täytyy heillä olla Nussbaumin mukaan mahdollisuus siihen. Heitä tulisi kohdella täysin tasavertaisesti kuten muitakin ihmisiä.⁹

Martha Nussbaum kuuluttaakin kahden kysymyksen perään: ketkä ovat suunnitelleet nämä vallalla olevat sosiaaliset periaatteet ja ketä varten ne on suunniteltu? Hänen mukaansa tämän hetkiset toimintaperiaatteet ovat kehittäneet ne, joille oikeudet ensisijaisesti kuuluu. Voimassa oleva sosiaalipolitiikan traditio vaatii yleisesti oletettuja kykyjä, kuten esimerkiksi rationaalisuuden ja henkisen kyvykkyyden, ennakkoehtona osallistumiseksi toimintamalliin. Toimintamalli taas valitsee periaatteet, jonka vaatimuksilla on suuret vaikutukset ihmisten kohteluun, joilla on häiriöitä. Nussbaumin mukaan fakta, jossa häiriöllisiä ihmisiä

⁸ Nussbaum 2006, 1–4.

⁹ Nussbaum 2006, 14–15.

ei ole sisällytetty valitsijoiden ryhmään tarkoittaa myös sitä, että he eivät ole hyväksytyjä myöskään ryhmään, jossa joidenkin perusoletukset on jo valittu.¹⁰

Tämän esimerkkinä Nussbaum nostaa esiin Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian, jossa hän tarkoituksellisesti kokoaa ryhmän kansalaisten joukosta, jotka tämän valinnan jälkeen suunnittelevat oman yhteiskuntansa. Ryhmä valitsee peruseriaatteet, joiden mukaan he elävät yhteiskunnassaan ja kehittävät sitä. Kansalaiset eläisivät näiden peruseriaatteiden mukaisesti, jotka ryhmä on valinnut ja koonnut.¹¹

John Rawls painottaa teoksessaan ”A Theory of Justice” sitä, että ihmiset, jotka valitsevat alkusopimuksen eli peruseriaatteet, joiden mukaan oikeudenmukaista yhteiskuntaa aletaan rakentamaan, on oltava yhdenmukainen. Ihmiset ovat niin sanotun ”tietämättömyyden verhon” takana, ja heidän tulee sopia reiluista pelisäännöistä ilman, että he tietävät mm. omaa asemaansa ja varallisuutta tulevassa luodussa yhteiskunnassa. Rawlsin mukaan ihmisten tekemät päätökset olisivat reiluja, sillä he haluavat taata oman hyvän tulevaisuuden. Kyseessä on kuitenkin hypoteettinen tilanne, jossa Rawls olettaa ihmisten toimivan oman edun mukaisesti, ilman että heillä olisi kiinnostusta toisen ihmisen kiinnostuksia kohtaan. Hän nimittää oikeudenmukaisuus teoriaansa reiluksi, sillä se pohjaa hänen mielestään reiluun peliin. Ihmiset alkaisivat luoda lisää säädöksiä ja ohjeita yhteiskunnassaan, mutta ne turvautuisivat pääperiaatteiden varaan. Koko oikeudenmukaisuuseriaatteen toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, vaikka Rawls tiedostaakin sen seikan, että toimiva yhteiskunta ei voi pohjautua pelkän vapaaehtoisuuden varaan. Ihminen ei pysty valitsemaan sijoittumistaan yhteiskunnassa, mutta reilun pelin hengessä periaatteen mukainen yhteiskunta elää niin pitkälti vapaaehtoisuudessa kuin se pystyy.¹²

Rawlsin teoriassa oletetaan sen lähtötilanteessa, että ihmiset ovat rationaalisia. Koska ihmiset haluavat edistää omaa hyvää myös verhon takana, Rawlsin mukaan ihmiset valitsisivat kaksi erilaista periaatetta, joiden mukaan yhteiskunta toimisi: perusoikeuksien- ja velvollisuuksien tasajakoa sekä sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoisuudet ovat oikeudenmukaisia vain silloin, jos niistä syntyy korvaavia etuja kaikille yhteiskunnassa. Esimerkiksi yhden ihmisen

¹⁰ Nussbaum 2006, 16.

¹¹ Nussbaum 2006, 16–18.

¹² Rawls 1988, 19–20.

sallitaan olevan rikas, jos tästä hyöttyy myös vähäosaiset. Näin ollen yhteiskunnan edut tulisi jakaa niin, että saadaan kaikki vapaaehtoisesti vaikuttamaan.¹³

2.3 Inhimilliset toimintavalmiudet

Martha Nussbaum on luonut listan perustavista inhimillisistä toimintavalmiuksista, jotka ovat hänen mukaansa ehdottomia valmiuksia ihmisarvoiseen elämään. Nussbaumin mielestä kaikilla ihmisillä tulisi olla valmiudet toteuttaa perusvalmiuksiaan, joita hän esittää. Valmiudet juontavat juurensa moniarvoisen yhteiskunnan poliittisista periaatteista. Ne on asetettu sen tyyppisessä poliittisen liberalismien kontekstissa, joka laittaa ne poliittiseksi päämääräksi. Nussbaum esittää niiden olevan vapaita metafysisistä perusteista. Hänen mukaansa tällainen argumentointi mahdollistaa sen, että nämä kyvyt voidaan liittää käsitykseen hyvästä elämästä myös niissä tapauksissa, joissa on aiemmin ollut erilainen käsitys hyvästä. Martha Nussbaumin perusvalmiuksien lähestymistavassa lähdetään liikkeelle siitä, että ihmisellä on käsitys ihmisarvosta ja elämästä, joka on tämän ihmisarvon mukainen. Nussbaumin mukaan toimintavalmiusteoria käsittää ihmisen koko elämän, ei ainoastaan hänen hyvinvointiaan vaan myös millaisia mahdollisuuksia kullakin ihmisellä on. Ihmisten lisäksi Nussbaumin mukaan meidän tulisi soveltaa tätä samaa teoriaa eläimiin. Toimintavalmiusteoria perustuu täysin vapaaseen tahtoon, ihminen saa itse tehdä päätökset. Nussbaumin mukaan yhteiskunnan tulee tarjota ihmiselle eri mahdollisuuksia elämässä, jää ihmisten vastuulle, miten he päättävät toimia ja valita. Nussbaum näkee toimintavalmiuden ikään kuin mahdollisuutena. Tämä mahdollisuus ei edellytä erityistä fyysistä toimimista. Toimintavalmiudet ovat kaikkein olennaisimpia vapauksia, jotta ne toimitivat ei riittä, että yhteiskunta tarjoaa niitä kansalaisilleen, vaan ihmisten tulee käyttää näitä mahdollisuuksia. Nussbaumin mukaan vaihtoehdot ovat vapautta ja tällä vapaudella on sisäinen arvonsa. Toimintavalmiudet eivät keskity kuitenkaan pelkästään yksilöön itseensä, vaan myös sosiaaliseen, poliittiseen ja ekonomiseen elinpiiriin. Teoriassa huomioidaan se seikka, että eri ihmisten kykyjä ja valmiuksia tehdä asioita ei voida suoriltaan laittaa samalle viivalle. Teorian tarkoituksena on argumentoida

¹³ Rawls 1988, 20–21.

sitä ajatusta vastaan, jonka mukaan ihmisen kykeneväisyys määrittelee hänen elämänlaatuaan.¹⁴

Teoriassa on kymmenen keskeistä perusvalmiutta, jotka Nussbaumin mukaan tulisi kuulua jokaisen ihmisen elämään¹⁵:

1.Elämä. Mahdollisuus elää tarkoituksellista elämää. *2.Terveys.* Ihmisellä tulisi olla riittävästi ravintoa ja asianmukainen suojapaikka sekä mahdollisuus terveyteen. *3.Ruumiillinen koskemattomuus.* Ihmisellä tulee olla mahdollisuus liikkua vapaasti paikasta toiseen sekä mahdollisuus olla turvassa väkivaltaisilta hyökkäyksiltä. Esimerkiksi ihmisen pitäisi saada olla turvassa raiskaukselta ja perheväkivallalta. Ihmisellä on mahdollisuus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan. *4.Aistit,* mielikuvitus ja ajatukset. Ihmisellä on kyky käyttää näitä kaikkia mahdollisimman monipuolisesti. Ihmisillä on mahdollisuus ilmaista poliittisia, taiteellisia ja uskonnollisia käsityksiään. Hänellä on mahdollisuus saada miellyttäviä kokemuksia ja mahdollisuus välttyä epäsuotuisalta kärsimykseltä ja toisiin ihmisiin. Esimerkiksi rakastaa heitä, jotka rakastavat meitä. *5. Tunteet.* Ihmisellä on mahdollisuus luoda emotionaalisia tunteita toista ihmistä kohtaan. Oikeus rakastaa toista ja tulla rakastetuksi. Ihmisellä on oikeus tuntea erilaisia tunteita. *6. Itsenäinen päättely.* Ihmisellä on mahdollisuus muodostaa käsitys hyvästä ja kyky viedä eteenpäin kriittistä pohdiskelua, sisällyttäen omantunnon- ja uskonnonvapauden. *7.Yhteenkuuluvuus.* A) Olla kykenevä elämään toisten kanssa ja olla vuorovaikutuksessa heihin. B) Tulla kohdatuksi tasa-arvoisena muiden kanssa. Ihmisillä on mahdollisuus elää yhteisössään itseään kunnioittavasti ja ilman nöyryytyksiä. Heillä on mahdollisuus elää samanarvoisina toisten kanssa rodusta, sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, etnisistä seikoista, kastista, uskonnosta tai alueellisesta alkuperästä riippumatta. *8.Muut lajit.* Eläinten, kasvien ja yleisesti luonnon huomioon ottaminen ja niiden kanssa eläminen. *9. Leikkiminen.* Mahdollisuus nauraa, leikkiä ja nauttia virkistävästä ajanvietteestä. *10.Hallinta, työ- ja omistusoikeus.* Ihmisellä tulee olla mahdollisuus osallistua poliittisiin päätöksiin ainakin siltä osin, kun se koskee hänen elämäänsä. Hänellä tulee olla myös mahdollisuus osallistua politiikkaan. Oikeus osallistua työelämään tasa-arvoisesti suhteessa toisiin ja mahdollisuus

¹⁴ Nussbaum 2011, 18–25; Nussbaum 2006, 70–75.

¹⁵ Nussbaum 2006, 70–76.

osallistua työelämään omista inhimillisistä lähtökohdista käsin. Kaikilla tulee olla yhtäläinen omistusoikeus.¹⁶

Perusidea näissä listan jokaisessa kohdassa Nussbaumin mukaan on se, että kuvitellessamme elämää ilman näitä ominaisuuksia huomaamme, että se ei ole ihmisarvoista elämää. Listan perusvalmiudet ovat täysin universaaleja. Ne koskevat jokaista kansalaista kaikissa kansakunnissa jokaisen ihmisen elämän loppuun saakka. Hänen mukaansa lista on tarvittaessa muokattavissa, mutta tällaisenaan se sisältää ainekset modernin yhteiskunnan ihmisarvoisen elämän.¹⁷

Ainoa aate, johon toimintavalmiusteoria sitoo, on pluralismi. Martha Nussbaumilla on kuusi perustelua tälle. Ensiksi, lista on avoin ja sitä voidaan tarvittaessa täydentää tai muokata. Toiseksi, listalla olevat asiat tulee kirjoittaa abstraktilla ja hyvin avoimella tavalla, jotta paikallisille variaatioille jää tilaa. Kolmanneksi perusteluksi Nussbaum esittää, että lista ei ole sitoutunut mihinkään uskonnolliseen tai aatteelliseen suuntaukseen, vaan se on puhtaasti oikeuspoliittinen. Neljänneksi listassa on juuri käsitys toimintamahdollisuuksista, sen sijaan että puhuttaisiin välttämättömyyksistä. Nussbaumin mukaan ihmisille tulee antaa mahdollisuudet ja edellytykset terveelliseen elämään, mutta heitä ei voi kuitenkaan pakottaa siihen vaan antaa heillä päätösvalta. Viidenneksi, listasta löytyy keskeiset asiat, jotka suojaavat pluralismia: sananvapaus, yhdistymisvapaus ja omantunnonvapaus. Kuudenneksi, mitään valtiota ei voida pakottaa käyttämään tätä listaa. Nussbaum kuitenkin painottaa sitä seikkaa, että listaa tulee suositella ja taloudelliset sekä sotilaalliset pakotteet tulevat kyseeseen vain, jos valtiossa tapahtuu rikollisuutta ihmisyyttä vastaan.¹⁸

Valmiusteorialla on Nussbaumin mukaan pitkä historia. Sen juuret ulottuvat pitkälle, ja eri ajattelijoiden on erilaisia variaatioita valmiusteoriasta. Nussbaum itse ammentaa ajattelunsa historiasta, filosofiasta ja hänelle sydäntä lähellä on erityisesti ollut naisten oikeudet. Nussbaumin mukaan valmiusteorian kaltaista ajattelua läntisessä ajattelussa löytyy jo Sokrateelta, mutta historiallisia ja filosofisia juuria Nussbaumin valmiusteoriaan löytyy Aristoteleen ajattelusta. Aristoteleelle oli erityisen tärkeää valinnan mahdollisuus ja hänen mukaansa onnistumisen toteutuminen ilman valinnan mahdollisuutta ei ole ihmisarvon mukaista.

¹⁶ Oma suomennos Martha Nussbaumin toimintavalmiuislistasta

¹⁷ Nussbaum 2011, 35–45; Nussbaum 2006, 76–78.

¹⁸ Nussbaum 2006, 78–80.

Nussbaum korostaa, että valmiusteoria ei ole kaiken kattava moraalioppi. Sen tarkoituksena on kiinnittää huomiota ihmisarvoon ja elämään, joka on ihmisarvoista. Valmiusteoriassa etuuskien ja sosiaalisten yhteistöiden tavoitteet ovat alusta asti moraalilla sekä sosiaalisella pohjalla. Nussbaumin mukaan teorian ei ole tarkoitus pohjautua millekään lähtö ajatukselle, mutta silti siinä visioidaan ihmisille laajaa motiivikäsitystä, jossa ihminen pyrkii muun muassa moraaliseen myötätuntoon vähäosaisia kohtaan. Nussbaumin mukaan ei ole syytä ajatella, ettei tällainen yhteisö toimisi, vaan sen on mahdollista saavuttaa poliittinen vakaus. Nussbaum ei usko, että ainoastaan teoriassa, jossa oman asema on avoin, voi ainoastaan saada oikeudenmukaisuuden pohjakseen. Valmiusteoria on hänen mielestään vapaa käyttämään yhteistyön arvoa, joka käsittää oikeudenmukaisuuden ja kaiken kattavuuden ikään kuin luontaisena päämääränä heti alussa. Toisten hyvän ei ole tarkoitus rajoittaa ihmisen oikeutta hänen hyvänsä, vaan se on osa myös hänen hyvänsä. Ihminen jättää luonnontilan sen takia, koska tämä ei pysty kuvittelemaan kunnollista elämistä ilman sen jakamista. Elämä yhdessä ja vastavuoroisesti toisten kanssa hyväntahtoisesti ja oikeudenmukaisesti, on osa poliittista tarkoitusta, jonka kaikki valmiusteorian mukaan myöntävät.¹⁹

Nussbaumin teoriassa ihmisarvokkuudessa ei eritellä toisistaan ihmisen eläimellistä taustaa ja rationaalista ajattelukykyä. Ihminen on tunnetusti luokiteltu järkeväksi olennoiksi, mutta rationaalisuus ei ole eläimellisyyden vastakohta, vaan se on yksi moninaisuus, jota eläimet käyttävät. Ruumiillinen tarve, kuten hoivan tarve, on rationaalisuutemme ja seurallisuutemme seurausta. Se on Nussbaumin mukaan yksi aspekti arvokkuudellemme kuin asetettavaksi vastapuolelle.²⁰ Jos ihmisen rationaalisuutta pidettäisiin ihmisarvon määritelmänä, jäisi ihmisyyden ulkopuolelle esimerkiksi pienet lapset ja syvästi kehitysvammaiset ihmiset.

Martha Nussbaumin perusvalmiudet ovat hyvin lähellä vallalla olevia ihmisoikeuskäsityksiä. Itseasiassa Nussbaumin käsitystä perusvalmiuksista voidaan kutsua ihmisoikeudelliseksi lähestymistavaksi. Perusvalmiuksissa on paljon samankaltaisuutta YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen kanssa. Molemmista tunnustetaan poliittiset ja kansallisoikeudet sekä ekonomiset ja sosiaaliset oikeudet. Nussbaumin mukaan YK:n julistusta on moitittu siitä, että se ei ole ollut tarpeeksi tarkkaavainen tilanteissa, jotka koskevat muun muassa

¹⁹ Nussbaum 2006, 155–158.

²⁰ Nussbaum 2006, 159.

sukupuolta ja rotua. Hänen mukaansa Perusvalmiudet pyrkivät tekemään tässä asiassa tekemään toisin. Nussbaumin mukaan perusvalmiudet eivät perustu omistajuuteen tai rationaalisuuteen ja se pyrkii olemaan kokonaisvaltainen teoria. Nussbaum painottaa, että yhteiskunnan valtionjohdon pitäisi huolehtia, että teoria todellisuudessa toteutuu eikä asettaa sille esteitä. Hän peräänkuuluttaa myös sitä seikkaa, että valtioilla ei kuuluisi olla negatiivisia oikeuksia ja nämä kaikki oikeudet tulisi toteutua aivan kaikkialla esimerkiksi myös perheiden sisäisessä hierarkiassa.²¹

Martha Nussbaum on argumentoinut, että ei voi olla poliittista perusperiaatetta ilman teoriaa hyvästä. Tätä teoriaa hyvästä ei voi perustaa ohueen käsitteeseen molemminpuolisesta kunnioituksesta ja vastavuoroisuudesta. Valmiuksia ei tule ymmärtää apuvälineinä ihmisarvoon, vaan tapoina ymmärtää elämä ihmisarvoineen sen erilaisissa alueissa mihin ihmiset osallistuvat. Ajatus perusvalmiuksien listan takana on Nussbaumin mukaan, että niiden tarkoitus on kulkea näiden alueiden läpi, kuten esimerkiksi terveyden, ja herättää kysymyksiä näissä alueissa missä me elämme ja toimimme: mikä voisi olla keino elää ja toimia niin, että se olisi yhteensopiva ihmisarvon kanssa? Arvokkuus ei ole määritelty suoraan yhdeksi osaksi valmiuksia, mutta se on jollain tasolla osa niitä. Valmiusteoriassa ei erotella hyvää ja oikeaa, vaan käyttää niitä yhdessä rikkaampaan ja moraalisemmalle hyvän merkitykselle.²²

Valmiusteoriaa tarkastellessa herää kysymys siitä, miten näitä valmiuksia voidaan määritellä ja laskea? Missä kulkee raja, jonka ylitettyään yksi vaatimus valmiuksista on täytetty. Miten todellisuudessa ihmisille annetaan mahdollisuus toteuttaa tai olla toteuttamatta asioita? Näitä kysymyksiä Nussbaum pohtii kirjassaan ”Creating Capabilities”. Nussbaum tarkastelee erilaisia tapoja listata kansalaisten hyvinvointia. Yksi niistä on inhimillisen kehityksen indeksi (HDI), jolla mitataan eri valtioiden asukkaiden hyvinvointia odotetun elinajan, koulutuksen ja elintason avulla. Tämä mittaustapa on parempi kuin bruttokansantuote, mutta sisältää myös Nussbaumin mukaan suuria heikkouksia. Yksi niistä on se, että tähän indeksiin on helppo laskea väärennettyjä tuloksia. Kun otetaan tämän indeksin kanssa huomioon Gender-related Development Index (GDI) huomataankin, että korkealla tasolla HDI listassa olevaa maa voi olla GDI luokittelussa hyvinkin alhainen, koska maa ei muun muassa salli naisten tasa-

²¹ Nussbaum 2011, 62–68.

²² Nussbaum 2006, 160–163.

arvoista asemaa politiikassa ja yritysmaailmassa. Nussbaumin mukaan näissä kaikissa mittaavissa indekseissä ongelma on se, että ihmiset ovat niissä vain numeroita. Koska kyvykkyys on pluraalista, on sen mittaaminen vaikeaa, mutta ei mahdotonta. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, että valmiudet sisältävät sellaisia mahdollisuuksia, joissa on ulkoisia vaikuttajia mukana, jonka seurauksena mahdollinen mittaaminen on haastavaa. Esimerkiksi äänestäessä ihmisten päätöksiin saattaa vaikuttaa niinkin elintärkeä tekijä kuin vedensaanti, jolloin aito valinnan tekeminen ilman hengen menettämistä on lähes mahdoton. Nussbaum huomauttaakin, että monia asioita kuten sananvapautta ja uskonnollisuutta ei voida asettaa tiettyyn kaavaan vaan niitä tulee arvioida laajemmin.²³

Nussbaumin perusvalmiuksien listassa vapaus on olennainen asia. Mitä vapaus Nussbaumin mukaan tarkoittaa tässä kontekstissa? Hänen teoriassaan perusvalmiudet eivät ole vapauden tuotosta, vaan niiden toteuttamiseen tarvitaan oletettua vapautta ja näin ollen mahdollisuutta toimia. Vapaus puolestaan muodostuu muun muassa toimivista laista, jonka hyvä yhteiskunta takaa kansalaisilleen. Nussbaumin teoria ei ota kuitenkaan kantaa esimerkiksi lakeihin tai vapauksiin, joista ihmiset usein haluavat keskustella, kuten esimerkiksi laista, joka oikeuttaa ajamaan moottoripyörää ilman kypärää. Tämä mahdollinen oikeus on vaikea rinnastaa esimerkiksi oppimisoikeuden kanssa. Nussbaumin mukaan on parempi pyrkiä saamaan valtioiden käyttöön perusvalmiudet kuin pyrkiä suosittelemaan vain yleistä käsitettä vapaudesta. Nussbaum perustelee asiaa seuraavasti: hänen mukaansa vapautta ei voi pitää koherenttina poliittisena suunnitelmana, sillä jotkut vapaudet rajaavat toisia vapauksia. Aito vapaus sisältää rajoitteen, jonka mukaan henkilö ei voi tehdä jotain, jos toiset päättävät rajoittaa hänen toimiaan. Ongelmaksi myös muodostuu se, että jotkut vapauden ideat pohjautuvat täysin poliittiseen tarkoitukseen ja toiset eivät. Toiset pohjautuvat oikeudenmukaisuuteen, toiset eivät.²⁴

Nussbaum itse perään kuuluttaa valtioiden ja niiden hallintojen vastuuta mahdollisen valmiusteorian käytöstä ja toteutuksesta. Laki ja politiikka on tärkeässä osassa Nussbaumin valmiusteoriaa, sillä hänen mukaansa kykyteoria tulee kirjata valtioiden perustuslakiin. Hänen mukaansa perusvalmiuksien tulee olla sellaisia valmiuksia, jotka kaikki (mukaan lukien hallinnot) pystyvät

²³ Nussbaum 2011, 59–62.

²⁴ Nussbaum 2011, 70–73.

hyväksymään ja hänen laatima kymmen valmiuden listan sisällöstä ei voida kiistellä. Teoriansa poliittista osallisuutta ja tärkeyttä Nussbaum perusteleekin juuri sillä, että hänen listansa vastaa juuri ihmisen alkupoliittisiin oikeuksiin. Ollessa kyseessä valtio, ja hallinnon ollessa vastuussa kansalaisistaan ja heidän hyvinvoinnistaan, Hänen mukaansa ihmisten ja eläinten olemassaolo oikeuttaa myös hallinnon olemassaolon. Tämä saa hänen mukaansa aikaan sen, että teoriaan sitouduttaisiin myös poliittisesti, kun kaikkien oikeudenmukainen olemassaolo sallitaan.²⁵

2.5 Martha Nussbaumin käsitys kehitysvammaisten oikeuksista toimintavalmiusteorian näkökulmasta

Kirjassaan Martha Nussbaum esittelee Seshan, joka ei tule koskaan itse kävelemään, puhumaan tai lukemaan. Synnynnäisen aivohalvauksen ja kehitysvammaisuuden takia Sesha on riippuvainen toisten huolenpidosta. Toisena esimerkkinä Nussbaum esittelee siskonpoikansa Arthurin, jolla on vaikea autismi ja Touretten oireyhtymä. Hänellä hyvin vähäiset sosiaaliset lahjat ja häntä täytyy valvoa koko ajan. Nussbaum kertoo myös Jamiestä, jolla on downin syndrooma. Hänellä on pieni mahdollisuus tulevaisuudessa tuettuun itsenäiseen elämään.²⁶

Nussbaumin mukaan nämä perustavanlaatuiset toimintavalmiudet antavat valmiudet kohdella jokaista ihmistä tasa-arvoisesti. Hän korostaa, että ihmiset, jotka kärsivät kognitiivisesta tai ruumiillisesta vammaisuudesta eivät välttämättä pysty itsenäisesti toteuttamaan näitä kaikkia perusvalmiuksia, kuten esimerkiksi mahdollisuutta äänestää. Nussbaumin mukaan valmiuksien ehtoina on, että henkilö on ihminen ja hän on jollain tasolla kykenevä osoittamaan aktiivisia pyrkimyksiään. Tämä näkemys tosin sulkisi pois ihmiset, jotka olisivat kognitiivisesti ja fyysisesti sellaisessa tilassa, etteivät kykenisi yhtään mihinkään, tällöin perusvalmiuksia ei voida soveltaa tällaisen ihmisen poliittiseen vaikuttamiseen. Tässä tilanteessa Nussbaum kuitenkin huomauttaa, että perustoimintavalmiudet ovat silti asianmukainen perusta keskustellessa esimerkiksi koulutuksesta. Esimerkiksi lapsi, jolla on kognitiivisia kehitysongelmia, on perusteltu saamaan tukea koulunkäynnissään.²⁷

²⁵ Nussbaum 2011, 166–170.

²⁶ Nussbaum 2006, 96–98.

²⁷ Nussbaum 2011, 24.

Martha Nussbaum näkee, että hänen listaamiensa inhimillisten toimintavalmiuksien soveltaminen vammaisten tai mielenterveydellisistä ongelmista kärsivien ihmisten kohdalla tuo haasteita. Nussbaumin mukaan minkä tahansa kunnollisen yhteiskunnan tulee huomioida kaikkien vammaisten tarpeet huolenpidolle, koulutukselle, aktiivisuudelle, itsekunnioitukselle ja ihmissuhteille. Nämä henkilöt eivät ole kykeneviä toimimaan yleisimmissä sosiaalteorioissa, sillä niissä toimijoiden tulee olla täysin yhteistyökykyisiä ja rationaalisia. Nussbaumin mielestä perusvalmiudet vastaavat paremmin myös vammaisten ihmisten tarpeisiin, sillä siinä lähdetään liikkeelle ihmisen sosiaalisuuden tarpeesta, ei rationaalisen kyvykkyyden mukaan.²⁸

²⁸ Nussbaum 2006,98–99, Nussbaum 2011, 149–152.

3. Kirkko ja kehitysvammaistyö

3.1 Kirkko kaikille, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma

Kirkko on laatinut ohjelman, jonka ensimmäinen luonnos on kirjoitettu Kirkko kaikille -symposiumissa Jyväskylässä 13.–15.02.2002. Tavoitteiden ja toimenpide-ehdotusten vammaispoliittisena taustana ovat Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1993 antamat yleisohjeet vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamisesta. Lisäksi ohjelman pohjalla on vuoden 1995 Samoin Suomen vammaispoliittinen ohjelma - Kohti yhteiskuntaa kaikille. Kirkko kaikille – vammaispoliittinen ohjelma sisältää seitsemän tavoitetta: tietoa kaikille, fyysiset ja henkiset kynnykset pois, apuvälineet ja toisen ihmisen apu, vammaiset mukaan päätöksentekoon, vartaistuki ja säännöllinen sielunhoito osaksi kirkon vammaistyötä, vammaisia ammattilaisia kirkon palvelukseen.²⁹

Ohjelman alussa kerrotaan, mikä vammaispoliittinen ohjelma on. Tarve ohjelmalle on noussut kirkon tekemästä vammaistyöstä ja sen tarpeista. Vammaistyössä tavoitteena on ollut tuoda kehitysvammaisille seurakuntalaisille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua seurakunnan toimintaan. Ohjelma on tehty ohjeeksi seurakuntien jäsenille, luottamushenkilöille ja työntekijöille. Ohjelmassa esitettävät tavoitteet perustuvat kristilliseen etiikkaan ja ihmiskäsitykseen, vammaispoliittisena taustana ovat YK:n vuonna 1993 antamat yleisohjeet koskien vammaisten ihmisten yhdenvertaistamista. Näiden yleisohjeitten mukaan jäsenvaltioiden tulisi edistää toimenpiteitä, jotka tukevat vammaisten ihmisten yhdenvertaista osallistumista uskonnolliseen yhteisöön. Yleisohjeitten mukaan jäsenvaltioiden tulisi myös edistää vammaisasioiden tietoisuutta erilaisilla uskonnollisilla laitoksilla ja myös edistää uskonnollisen kirjallisuuden saatavuutta aistivammaisille. Ohjelman suunnan näyttäjänä on myös käytetty myös Suomen vammaispoliittista ohjelmaa vuodelta 1995 ”Kohti yhteiskuntaa kaikille”. Tämä ohjelma ohjeistaa käsittämään ihmisen kokonaisuutena, joka muodostuu fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja henkisestä ulottuvuudesta. Ohjelma myös muistuttaa, että on tarpeen kiinnittää huomiota ihmisen uskonnollisiin ja katsomuksellisiin tarpeisiin. Valtion tulee

edistää yhteistyössä uskonnollisten ja kirkollisten tahojen kanssa sellaista toimintaa, jolla poistetaan syrjintää ja saadaan uskonnollinen toiminta sekä vammaiset henkilöt toistensa luokse.³⁰

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelman päämääränä on, että kirkko kuuluu kaikille. Seurakuntien tulee ottaa huomioon kaikkien seurakuntalaistensa tarpeet, sekä sopeuttaa toimintojaan näiden tarpeiden mukaisesti. Kirkon jäseneksi tullaan kasteessa ja tämä yhteys ei perustu ihmisen kykyihin, syntyperään, ominaisuuksiin tai sukupuoleen. Ohjelman tavoitteena on se, että vammaisten ihmisten ääni tulee kuulluksi kirkon toiminnassa. Ohjelmassa kuvataan sitä, kuinka ihminen on Jumalan kuva ja vammaisuus ei huononna tätä kuvaa millään lailla. Vammaisuus vaikuttaa ihmisen eri osa-alueisiin, mutta se ei saa hallita koko elämää. Kirkon tavoitteena on olla ihmisen tukena osana mielekästä elämää. Vammaisuus voi aiheuttaa myös kärsimystä ja vaikka kirkolla ei ole tyhjentävää vastausta kärsimyksen ongelmiin, tulee sen rohkeasti seistä ihmisten rinnalla ja pyrkiä kärsimyksen poistamiseen.³¹

Ohjelmalla on seitsemän tavoitetta. Ensimmäinen tavoite on, että kaikilla olisi tietoa saatavilla. Jotta tietoa saataisiin kaikille, tulee löytää yhteinen kieli. Suomen perustuslaissa on pykälä, jonka mukaan viittomankieltä käyttävät ja vammaisuuden vuoksi tulkkiapua tarvitsevat ovat oikeutettuja saamaan tarvitsemansa avun. Seurakunnissa kuuroille on tarjottava mahdollisuus viittomankieliseen viestintään, näkövammaiset pistekirjoitukseen, hahmotusvaikeuksista kärsivät selkokiehiseen kirjallisuuteen sekä puhuttaessa. Kirkkolain mukaan Jumalanpalveluksia ja muuta toimintaa on järjestettävä suomen-, ruotsin- tai muun vähemmistön kielellä. Kirkollisten toimitusten saavutettavuutta parannetaan toimittamalla Raamattu ja virsikirja pistekielellä sekä viittomakielellä. Seurakuntien tiedotustoiminta tulee saavuttaa kaikki seurakuntalaiset. Toinen ohjelman tavoite on, että kirkko on saavutettavissa. Niin fyysisesti, että psyykkisesti. Seurakuntien kaikkien tilojen tulisi olla helppokulkuisia, myös piha-alueiden tulisi olla helppokulkuisia. Myös seurakuntien virkistystilaisuudet, kuten leirit, tulee toteuttaa sellaisessa ympäristössä, että vammaiset henkilöt voivat niihin osallistua. Vammaisille lapsille on tarjottava mahdollisuus käydä rippikoulu omien edellytystensä mukaan. Jotta saavutettavuus toteutuisi, kirkko tekee yhteistyötä eri

²⁹ Kirkko kaikille: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 3–4.

³⁰ Kirkko kaikille: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 3–4.

vammaisjärjestöjen ja kunnallisten vammaisneuvostojen kanssa. Kolmas ohjelman tavoite on tarjota vammaisille apuvälineitä ja toisen ihmisen apua. Apuvälineitä käyttävien ihmisten tulee pystyä kulkemaan kirkon tiloissa, esimerkiksi varmistetaan esteetön pääsy ehtoolliselle. Henkilökohtaista apua tulee tarjota, mutta autettavalla on myös oikeus kieltäytyä avusta. Seurakuntien henkilökunta auttaa seurakuntalaisia toimintaan osallistumisessa, mutta tämän lisäksi tulee pyrkiä varmistamaan erilaisiin tilaisuuksiin tarpeeksi tulkkeja ja avustajia.³²

Neljäs ohjelmaan kirjattu tavoite on saada vammaiset mukaan seurakuntien päätöksentekoon. Sen sijaan, että vammattomat toimivat vammaisten puolestapuhujina on tärkeää, että vammaiset itse pääsevät jakamaan tietotaitojaan päätöksenteoissa. Kirkon tulee rohkaista vammaisia ihmisiä äänestämään kirkollisvaaleissa ja asettumaan itse ehdolle. Ohjelmassa mainitaan myös kirkon vammaisneuvosto, jonka perustamista esitetään vuoteen 2005 mennessä. Neuvosto tulisi valvomaan vammaisten ihmisten oikeuksia seurakunnissa. Viides ohjelman tavoite on, että vammaisten vertaistuki ja säännöllinen sielunhoito tulisi osaksi kirkon vammaistyötä. Erilaisista vammoista huolimatta jokaisella ihmisellä olisi oikeus tulla ymmärretyksi ja saada tarvitsemaansa sielunhoitoa. Tästä syystä on tärkeää, että sielunhoitajilla on kyky ymmärtää eri tavoin itseään ilmaisevia ihmisiä. Kirkon tulee huolehtia, että sen piirissä on tarpeeksi tällaisia sielunhoitajia. Vertaistuella on tärkeä asema sielunhoidossa ja vammaisilla tulee olla mahdollisuus tavata toisia vammaisia ja saada mahdollisuus keskustella kokemuksistaan. Rovastikuntiin sekä suuriin seurakuntiin tulee perustaa kristillisistä lähtökohdista toimivia vertaistukiryhmiä. Seurakuntien tulee osallistua vammaisten henkilöiden syrjäytymiseen estävään työhön. Kuudes tavoite on saada vammaisia ammatilaisia kirkon palvelukseen. Jokaisella ihmisellä on oikeus tehdä sellaista työtä, joka vastaa hänen kykyjään ja voimavarojaan. Vammaisen ihmisen vamman laatu tai vaikeusaste ei ole ohjelman mukaan ylitsepääsemätön este vammaisen työskentelyssä. Vääränlainen asenne vaikeuttaa vammaisten ihmisten työllistymistä. Kirkon ja seurakuntien tulee kehittää työolojaan niin, että niissä otetaan vammaisten työntekijöiden tarpeet huomioon. Vammaisia tulee rohkaista hakeutumaan kirkolliseen ammattikoulutukseen ja kehittää kirkollista työharjoittelua. Työ seurakunnissa

³¹ Kirkko kaikille; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 4–5.

³² Kirkko kaikille; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 6–8.

tulee olla ansiotyötä, josta vammainen työntekijä saa asianmukaisen palkan. Seitsemäs tavoite on vahvistaa seurakuntien ja erilaisten vammaisjärjestöjen yhteistyötä. Tämä tapahtuu erilaisissa neuvottelutilaisuuksissa. Tämä yhteistyö mahdollistaisi sen, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko vaikuttaisi järjestöjen kanssa vammaisia koskevaan lainsäädännön kehittämiseen. Kirkon tulee seurata vammaisten ihmisoikeuksien toteutumista ja puuttua sitä loukkaaviin tekoihin. Ohjelman lopuksi Suomen evankelis-luterilainen kirkko sitoutuu tämän Kirkko kaikille – ohjelman levityksestä ja siitä, että eri vammaisjärjestöt sekä kunnat otetaan mukaan näiden tavoitteiden eteenpäin saamiseksi.³³

3.2 Kirkon erityisrippikoulun historiaa

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on yli satavuotinen historia kehitysvammaisten kanssa toimimisesta. Vuonna 1966 järjestettiin ensimmäinen kehitysvammaisille tarkoitettu rippikoululeiri Kattilavirralla lehtori Martta Oeschin toimesta. Leirille saavuttiin ympäri Suomea ja paikalla oli noin 30 rippikoululaista ja heidän apuohjaajansa. Oesch määritteli eräässä tekstissään kehitysvammaiset kolmeen eri ryhmään, joiden mukaan heitä opetettaisiin rippikoulussa: opetettaviin, joille pystyttäisiin tarjoamaan tiedollista opetusta; totutettavat, joille opetetaan kristillisiä tapoja ja perehdytettäisiin niiden sisältöön; niin kutsutut 0-tasoiset, joille opetettaisiin evankeliumia hyräilyn ja kosketuksen avulla. Opetuksensa keskeiset periaatteet muodostuivat uskontunnuksesta, jumalanpalveluksesta ja kirkkovuodesta. Musiikki ja erilaiset näytelmät olivat vahvasti opetuksessa mukana. Martta Oeschin työllä on ollut merkittävä uranuurtaja kehitysvammaisten rippikoulutoiminnalle sekä teologiselle kiinnostukselle kehitysvammaisia kohtaan.³⁴

Uusi laki kehitysvammaisten erityishuollosta vuonna 1978 kehitysvammaisten kouluttamisen myötä muokkasi myös kirkon käytänteitä rippikoulussa. Kirkon vastuu kehitysvammaisten huollosta siirtyi uuden lain myötä kunnalle, jolloin seurakunnat pystyivät kehittämään entistä paremmin kehitysvammaisten hengellistä toimintaa sekä rippikoulua. Kehitysvammaisten rippikoulusuunnitelma vuodelta 1980 mahdollisti sen, että kehitysvammaiset olivat täysivaltaisia kirkon jäseniä. He saivat oikeuden osallistua ehtoolliselle,

³³ Kirkko kaikille; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 9–11.

³⁴ Helosvuori, Inkala, Lappalainen, Snellman & Sutinen 2000, 41–43, 49.

solmia avioliiton, äänestää ja olla kummeja. Vuonna 1983 piispainkokous hyväksyi rippikoulukirjan ”Jumalan perheessä”, tämä on ensimmäinen erityisesti kehitysvammaisten rippikoulua varten tehty oppikirja. Vuoden 1980 rippikoulusuunnitelmaan oli sisällytetty vaikeasti kehitysvammaiset melko lyhyesti. Niille, jotka eivät pystyneet osallistumaan erityisrippikoulu 1, oli ainoastaan määritelty lyhyt ehtoollisopetus. Käytännön työssä oli herännyt kysymys siitä, miksi vaikeasti kehitysvammaisille tarjotaan ainoastaan ”tynkää” rippikoulua. Erityisrippikoulu 2, vaikeasti kehitysvammaisten rippikoulu hyväksyttiin piispainkokouksessa vuonna 1988. Uusi rippikoulumateriaali ”Ajatuksia” hyväksyttiin piispainkokouksessa vuonna 1991, ja kirja valmistui vuonna 1993. Uudelle erityisrippikoulun materiaalille syntyi tarvetta, jonka seurauksena syntyi kirja: ”Minun rippikoulukirjani, Kristityn elämä”. Kirja on selkokielen. Teoksen tarkoituksena oli tuoda erityisrippikoulua lähemmäksi muuta rippikoulutoimintaa. Kirjan rinnalle syntyi selkokielen Kuvakatekismus vuonna 1998.³⁵

Erityisrippikoulu 2. ei ole lainkaan kognitiivisia tavoitteita. Sanojen avulla ei selitetä mitään rippikoululaiselle vaan pyritään konkretiaan: kun on tarkoitus käsitellä jumalanpalvelusta, vietetään sitä. Opetuksen lähtökohtana on koko ihmisen huomioiminen, hänen minäkuvansa vahvistaminen. Koska vuorovaikutuskeinot ovat erilaiset kuin tavallisessa rippikoulussa, käytetään erityisrippikoulu kahdessa sellaista kommunikointikeinoa, johon kukin rippikoululainen on tottunut. Yhteistä kaikille on kuitenkin ruumiinkieli ja musiikki. Kukin vaikeasti kehitysvammainen rippikoululainen ilmentää uskoaan omalla tavallaan ja sitä käsitellään kolmen uskonkappaleen avulla: ensimmäinen uskonkappale on Jumalan luoma maailma ja Jumalan luoman maailman vastaanottamista. Toinen uskonkappale käsittelee kehitysvammaisen vapauttamista niistä rajoituksista, jotka estävät yhteyden Jumalan kanssa. Kolmas uskonkappale on Jumalalta saatujen lahjojen jakamista ja kaikkien yhteys.³⁶

3.3 Erityisrippikoulu ja olemuskieli

Erityisrippikouluilla on suomessa yli 60 vuotinen historia. Ensimmäiset erityisrippikoulut järjestettiin 1930 – 1940 – luvuilla, jotka järjestettiin laitoshuollon piirissä. Säännöllisesti erityisrippikouluja on järjestetty vuodesta

³⁵ Helosvuori, Inkala, Lappalainen, Snellman & Sutinen 2000, 50–62.

1966 lähtien, kun Marta Oesch järjesti rippikoululeirin Kattilavirran leirikeskuksesta. Vuonna 1980 piispainkokous hyväksyi istunnossaan kehitysvammaisten rippikoulusuunnitelman, joka mahdollisti kehitysvammaisille samat oikeudet kuin muillekin konfirmaation käyneille.³⁷

2001 vuoden rippikoulu uudistuksen myötä, kehittyi erityisrippikoulu yksi ja kaksi, joiden tarkoitus on tarjota kehitysvammaisille henkilöille sopiva rippikoulu. Numero yksi on tarkoitettu lievästi ja keskiasteisesti kehitysvammaisille nuorille, kun taas erityisrippikoulu kaksi vaikeasti kehitysvammaisille, joiden kohdalla rippikoulukäytännöt voivat erota hyvinkin paljon ”tavallisesta” rippikoulusta mm. kommunikoinnin ja sisällön osalta. Erityisrippikoulussa toteutetaan samaa rippikoulusuunnitelmaa kuin tavallisessa rippikoulussa. Erityisrippikoulun käytyään henkilöllä on oikeus solmia kirkollinen avioliitto, toimia kummina, käydä ehtoollisella ja äänestää kirkollisissa vaaleissa. Tavallisimmin erityisrippikoulu järjestetään rovastikunnittain, sillä osallistujien määrä on melko pieni vuosittain, noin reilu 200. Erityisrippikoulussa huomioidaan kehitysvammaisuuden tuomat haasteet opetuksellisesta näkökulmasta. Yhteistyön ja kommunikoinnin määrä vanhempien ja huoltajien kanssa on tavallista rippikoulua suurempi sekä rippikoulun toteutustavat yksilöllisten tarpeiden mukaan räätälöity. Kirkon erityisrippikoulu kakkosessa käytetään hyödyksi erilaisia kommunikointi menetelmiä, syvästikehitysvammaisten kohdalle käytetään olemuskieltä, ja keskitynkin olemuskielen käyttöön hengellisessä kontekstissa.³⁸

Vaikeasti vammaiselle henkilölle olemuskieli saattaa olla ainoa kommunikointi muoto. Olemuskielellä tarkoitetaan sanatonta kommunikointia, jossa käytetään erilaisia liikkeitä, ilmeitä, äännähdyksiä, äänenävyjä ja eleitä. Olennaista kommunikoinnissa on myös kosketus. Koska kyseessä on hyvin fyysinen kommunikointi muoto, täytyy rippikoululaisen kanssa työskentelevän henkilön olla hänelle tuttu entuudestaan ja joka ymmärtää juuri hänen reagointiaan. Olemuskielessä vammaisen kanssa työskentelevän tulee olla erityisesti läsnä ja herkkä näkemään ja kuulemaan toisen reagoinnin. Vaikka vaikeasti kehitysvammainen henkilö ei pysty kommunikoimaan puhuen ja kirjoittaen, se ei tarkoita sitä, etteikö hän haluaisi kommunikoida. Olemuskielen tulkintaan ei ole täysin kaikkiiin yleistettävää kaavaa, vaan tulkintaa täytyy tehdä

³⁶ Helosvuori, Inkala, Lappalainen, Snellman & Sutinen 2000, 54.

³⁷ Ylä-Jussila 2004, 18–19.

henkilökohtaiselta tasolta. Jos henkilö käyttää olemuskieltä viestintämuotonaan useitten vuosien ajan, kehittyä hänelle omanlainen olemuskieli, jota vain lähimmät kanssa ihmiset voivat ymmärtää. Läheisyydellä ja katsekontaktilla on tärkeä rooli toimivassa olemuskielessä ja on hyvin tärkeää, että vammaisen kanssa kommunikoiva osaa vastavuoroisesti myös kommunikoida hänen kanssaan.³⁹

Kehitysvammaisen henkilön olemuskielen tulkitseminen on kokonaan hänen kanssaan kommunikoivan varassa. Syvästi kehitysvammainen ihminen ei pysty tarkoituksen mukaisesti suuntaamaan viestiään tarkasti kenellekään vaan hänen kommunikointinsa on tiedostamatonta. Tutun ihmisen lähestyessä tai häntä koskettaessa voi syvästi kehitysvammainen henkilö reagoida aivan eri tavalla. Tietylnainen hengityksen rytmittyminen tai itkun äänensävyn muuttuminen saattaa kertoa toiselle, että hänet on tunnistettu. Myös olemuksellaan, olemalla jännittynyt tai rento, naurulla, käsien liikkeillä vammaisen voi ilmaista tunteitaan.⁴⁰

Erityisriippikoulua koskevat tutkimukset ovat jääneet suomessa melko vähäiseksi, ja erityisesti olemuskielellisestä riippikoulusta ei ole paljoa tutkittavaa aineistoa kuin lähes ainoastaan erityisriippikoulua koskevat riippikouluoppaat. Kuitenkin olemuskielen asiantuntija, Åbo Akademin teologian tohtori Björn Öhman on väitellyt aiheesta vuonna 2008 ”Kropp, Handling och Ritual – Hur förstå religion och personer med grava funktionshinder? Väitöskirjassaan Öhman käsittelee uskonnon filosofisilla metodeilla ja käsitteillä kokoamansa materiaalia. Öhmanin mukaan pystymme filosofisilla näkökulmilla ymmärtämään vaikeasti vammaista ja uskontoa.

Vuosina 1997 – 2001 Öhman teki yhteistyötä fysioterapeutti Karfin Isakssonin kanssa. He perustivat Aaa – ryhmän, joka kokoontuivat säännöllisesti ja tekivät harjoitteita, joista esimerkkinä kehollista rentoutusta avustajan kanssa kontemplatiivisen laulun säestämänä. Kommunikointi ryhmän jäsenten välillä tapahtui taktiilisen stimulaation kautta, josta on esimerkki edellä. Tapaamiset kestivät yleensä yhden tunnin. Ryhmässä oli kuusi syvästi kehitysvammaista henkilöä yhdessä tukihenkilöidensä kanssa.⁴¹

Öhmanilla on tutkimuksessaan kolme filosofista näkökulmaa kehominän kohtaamiseen: dialogifilosofia, neurofilosofia ja elämänmuoto filosofia. Dialogia

³⁸ Ylä-Jussila 2004, 8–10.

³⁹ Erityisriippikoulun opettajan opas 2015, 16; <http://papunet.net/tietoa/vaikeimmin-kehitysvammainen-kumppani>

⁴⁰ papunet.net <http://papunet.net/tietoa/vaikeimmin-kehitysvammainen-kumppani>

filosofiassa on kyse minä - hän sekä minä – sinä suhteiden vuorovaikutuksesta toisiinsa. Neurofilosofia koostuu Öhmanilla alkuminästä, ydinminästä ja elämänkerrallisesta minästä. Elämänmuoto filosofia koostuu spontaanista reaktiosta, kielipelistä ja elämänmuodosta.⁴²

Ihmisen vartalo on usein mielletty erilliseksi mielestä. Öhman korostaa, että on tärkeää ymmärtää uskonnon koskettavan ihmisen muitakin osa-alueita kuin ainoastaan henkistä puolta. Öhmanin mukaan uskonto sitoo meidät toinen toisemme ja siksi on hyvä puhua uskonnonfilosofisesti minä-sinä ja minä-he suhteista. Ihmisen maailmankäsitys on pääsääntöisesti ollut yksilölähtöinen: mitä minä näen, mitä minä tunnen ja koen. Öhman käsittelee tutkimuksessaan Martin Buberin minä-sinä käsitettä, joka käsittelee maailman ymmärtämistä dialogin kautta. Minuus on yhteydessä toiseen ihmiseen. Tästä käsityksestä kehittyy dialogifilosofia, jota Öhman käyttää tutkimuksensa näkökulmana. Hänen mukaansa uskonnon käsittämiseen tarvitaan minä-sinä ja minä-he sanapareja.⁴³

Evl.fi sivustoilta löytyy linkki powerpoint esitelmään, josta löytyy Öhmanin tekemä listaus Pidä kosketus – hetkestä, olemuskielisestä hengellisestä toiminnasta, jossa syvästi kehitysvammaisen on yhteydessä avustajansa kanssa. Avustajaa kehoitetaan sivelemään henkilön kehoa ja raajoja, muistaen kuitenkin intiimisen suojan. Avustajan tulee olla läsnä hetkessä ja pitää yhteys vammaiseen henkilöön ja olemaan läsnä kaikin tavoin. Avustaja pitää käsiään henkilön ruumiinosan päällä muutaman minuutin ja tekee siirtymän toiseen kehon osaan rauhassa ja koko ajan toisella kädellä koskettaen. Kosketuksessa ei saa käyttää voimaa. Öhmanin kirjoittama listaus siirtymisjärjestyksestä: (henkilö on selällään) 1. varpaat ja nilkat, 2. polvi ja lonkka, 3. vatsa ja rintakehä, 4. käsi ja ranne, 5. kynnärpää ja olkapää, 6. leukanivel ja päälaki, (henkilö käännetään vatsalleen) 7. takaraivo ja hartiat, 8. alaselkä ja pakarat, 9. polvitaive ja kantapää. Erilaisen kosketuksen avulla edellä listatut alueet käydään järjestyksessä rauhassa läpi.⁴⁴

3.3.1 Erityisrippikoulu yksi

Rippikouluopas ”Erityisrippikoulun opettajan opas” on teos, joka kuvaa erityisrippikoulu 1. erilaisista rippikoululaisista ja vinkkejä sekä suunnan näyttämisestä siihen, kuinka erityisrippikoulu olisi mahdollista järjestää.

⁴¹ Öhman 2008, 70.

⁴² Öhman <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2695EE>

⁴³ Öhman 2008, 106.

Erityisrippikoulu 1. on yleisin erityisrippikoulu muoto, jota järjestetään kirkossamme. Rippikouluun osallistuu monia erilaisia nuoria erilaisilla taustoilla ja rippikoulu tapaamiset sekä leirit suunnitellaan kunkin ryhmän tarpeita vastaavaksi. Kaikki kehitysvammaiset nuoret eivät käy välttämättä erityisrippikoulua, vaan heidät voidaan integroida tavalliseen rippikouluryhmään, jos toimiminen toisten kanssa on mahdollista. Kunkin rippikoululaisen kohdalla pohditaan, millainen rippikoulu hänelle sopii ja millaisessa muodossa hänen on hyvä suorittaa rippikoulunsa. Erityisrippikoulussa erityisesti vaikeutta tuo erilaisten autismien kirjo. Näiden nuorten huomioon ottaminen on yksi suurimmista haasteista. Autististen nuorten tarpeet voivat olla hyvinkin erilaiset keskenään. Tyypillisiksi piirteiksi voidaan kuitenkin sanoa, että autistisella henkilöllä ei yleensä ole tarvetta ottaa kontaktia toiseen ihmiseen ja rutiinit sekä selkeys ovat erityisen tärkeitä. Kuten tavalliseen rippikouluun osallistuvalla nuorella, myös erityisrippikoulua käyvälle nuorelle on tärkeää ystävien kanssa oleminen. Toistuvat elementit, kuten rukoushetket tuovat erityisrippikoulua käyvälle nuorelle turvan tunnetta. Vaikka erityisrippikoulua käyvä nuori voi olla henkisesti 4 – vuotiaan tasolla, on hänellä 15 – vuotiaan hormonitoiminta ja seksuaalinen herääminen voi olla hyvin näyttävää, joka olisi hyvä ottaa huomioon myös rippikoulussa.⁴⁵

Jokaisella on erilaiset tavat oppia asioita, mutta kehitysvammaisten kohdalle oppimisen erilaisuus korostuu. Luku- ja kirjoitustaidot ovat useimmilla kehitysvammaisilla hyvin heikot ja opittujen taitojen yhdistäminen uuteen koetaan haastavaksi. Kun kehitysvammaiselle opetetaan uutta, keskeisintä on yksinkertaisuus, toistot ja konkreettisuus. Kehitysvammainen oppii parhaiten sillä, että hän saa tehdä ja kokeilla itse, tämän takia myös erityisrippikoulussa on tärkeää, että kehitysvammainen rippikoululainen pääsee tekemään esimerkiksi askartelun muodossa. Mahdollisimman monitahoinen opetus tukee oppimista. Kaikista erilaisista opetusmetodeista huolimatta voi käydä niin, että kehitysvammainen rippikoululainen ei ole oppinut asioita opettajan tahtomalla asialla. Erityisrippikoulu kirjassa muistutaankin siitä, että rippikoulu ei ole missään nimessä mennyt nuoren kohdalla hukkaan, vaan rippikoululainen on voinut oppia asioita eri tavalla. Rippikoulun sisällöllinen onnistuminen ei ole kiinni rippikoulunuoren taidoista eikä tiedollisesti mitattavista oppimistuloksista.

⁴⁴ Öhmanin <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2695EE>

⁴⁵ Erityisrippikoulun opettajan opas: Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 2015, 7–10.

Koska erityisrippikouluun osallistuvat osaavat harvoin lukea, on erityisen tärkeää, kuinka suullinen ilmaisu tapahtuu. Selkokieli helpottaa ymmärtämistä. Selkokieli on nimensä mukaisesti selkeää puhetta. Selkokieltä käyttäessä vältetään pitkiä ja vaikeaselkoisia sanoja. Lauseet pidetään lyhyinä ja sivulauseiden käyttöä pyritään välttämään. Selkokieltä puhuttaessa kerronta on selkeää ja murrenastoa pyritään välttämään. Kristillinen sanasto voi olla vaikeasti ymmärrettävää ja siksi erityisrippikoulussa pyritään ilmaisemaan näiden vaikeiden sanojen merkityksiä selkeämmin. Itse opetustilanteiden tulee olla erityisrippikoulussa vuorovaikutteista. Käytettäväksi rippikouluissa löytyy Selkoraamattu ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon evl.fi⁴⁶ sivustolta löytyy myös selkokielistä materiaalia. Selkokielen lisäksi erityisrippikoulussa pystytään käyttämään myös muita kommunikaatiomenetelmiä, esimerkiksi tukiviittomia tai kuvia. Selkeät kuvat tukevat puhuttua puhetta ja ohjeistavat nuorta, miten toimia käytännönasioissa. Esimerkiksi kuvitettu päiväohjelma auttaa erityisrippikoulua käyvää nuorta hahmottamaan, mitä tapahtuu seuraavaksi. Jos nuorella on näköongelmia, auttavat kosketettavat esineet hahmottamaan mistä keskustellaan esimerkiksi kahvikuppi kuvaa aina sitä, että nyt rippikouluryhmällä on kahvihetki. Kuvien lisäksi puheen tukena voidaan käyttää tukiviittomia. Tukiviittoma ei tarkoita viittomankieltä, vaan tukiviittomissa käytetään samaa sanastoa kuin viittomankielessä, mutta puheesta viitotaan vain keskeisimmät sanat. Rippikoululaisella voi olla koulussa käytössä tulkki, jonka kanssa yhteistyö myös rippikoulussa on suositeltavaa.⁴⁷

3.3.2 Erityisrippikoulu kaksi

Kuten edellä jo mainitsinkin, on erityisrippikoulu kahden koskevaa kirjallista materiaalia ja tutkimuksia suomessa tehty marginaalisesti. Björn Öhmanin tutkimuksen lisäksi suomen evankelis-luterilaisen kirkon sakasti.fi sivustolta löytyy jonkin verran kirjallista materiaalia, jotka tukevat erityisrippikoulu kahden oppikirjaa ”Usein ihmettelen”. Julkaisija kirjalle on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallitus. Kirkkohallituksen työryhmässä kirjaa ovat koonneet Päivi Ahoipelto, Margit Nyman, Tiina Peippo, Sirpa Päivinen, Eila Snellman, Katri Suhonen, Leena Tuomola ja Björn Öhman. Tässä luvussa käsittelen ”Usein

⁴⁶ <http://evl.fi/selko>

⁴⁷ Erityisrippikoulun opettajan opas: Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 2015, 10–16.

ihmettelyn” – kirjaa sekä sakasti.fi sivuston tarjoamaa materiaalia koskien vaikeasti kehitysvammaisten olemuskielellistä rippikoulua.⁴⁸

Usein ihmettelen – kirja ei ole tavanomainen rippikouluopas, vaan siinä kohtaavat taiteelliset kuvat vaikeavammaisesta Heinistä. Kirjassa vaikeasti kehitysvammaisen nuoren äiti, Päivi Ahoipelto kertoo lapsensa Heinin elämästä ja rippikoulumatkasta. Heini ei pysty itse kommentoimaan, mutta kommunikoi Sirpa Päivisen ottamien valokuvien kautta. Päivi Ahoipelto käsittelee otsikoituja teemoja omien ja lapsensa kokemusta kautta. Kirja on fyysisesti pieni ja ohut, mutta siinä käsitellään taiteellisella otteella vaikeasti kehitysvammaisen rippikoulua. Kirjassa käsitellään erilaisia teemoja, joihin papit ovat kirjoittaneet lyhyet teologiset alustukset, joiden jälkeen seuraa Ahoinpellon tekstiä ja aihetta tukevia valokuvia. Käsiteltyjä teemoja ovat yksinäisyys, kuka minä olen, kaste, pyhä, vastaanotetuksi tuleminen, kärsimys, ehtoollinen, rukous, yhteys, kuolema, Jumalan valtakunta, pääsiäinen, minä, kohtaamisen ihme, kaipuu, rakkaus, olemus, juhla, siunaus ja katse.⁴⁹

Vaikka Usein ihmettelen- rippikoulukirja tuntuu aluksi hengelliseltä taidekirjalta, löytyy siitä hyvin paljon tietoa vaikeasti kehitysvammaisten erityisrippikoulusta. Olemuskieli on hyvin paljon läsnä Päivi Ahoinpellon kirjoituksissa ja nuoren äiti pohtiikin kirjassa sitä, kuinka voisit ymmärtää vielä paremmin lapsensa mieltä ja ajatuksia. Kirjassa polvistutaan jonkin ihmistä suuremman äärelle ja ihmetellään sen suuruutta ja tarkoitusta. Kirjan johdannossa kuvataan, kuinka rippikoululainen kohdataan ihmisenä aidosti, hänestä tulee tällä tavoin persoona. Kirjan alussa, rippikoulun alkutaipaleella äiti pohtii, onko hänen tyttärestään rippikoulun kävijäksi. Kuinka tämä voi ymmärtää ehtoollisen ihmettä, kun lusikalla syöminen on oma suuri haasteensa. Äiti pohtii kirjassa muun muassa sitä, kuinka kehitysvammaisen koetaan kirkkotilassa ja kuinka saataisiin varmuutta siihen, mitä nuori ajattelee Jumalasta ja rippikoulun käymisestä. Itse erityisrippikoulun rakenteesta myös kerrotaan. Heinin rippikoulu kesti tammikuusta toukokuuhun, ryhmä kokoontui kerran kuussa lauantaisin yhdeksi tunniksi. Heillä oli myös yksi leiripäivä ja konfirmaatio vietettiin helatorstaina. Leiripäivänä sai olla läsnä myös muita perheenjäseniä. Heinin lisäksi rippikouluryhmässä oli kaksi poikaa, he kaikki ovat vaikeasti kehitysvammaisia. Opetukseen osallistui nuoren lisäksi hänen toinen vanhemmista ja omahoitaja.

⁴⁸ Ahoipelto, Nyman, Tuomola & Öhman 2012.

⁴⁹ Ahoipelto, Nyman, Tuomola & Öhman 2012, 5–60.

Rippikoulussa tavoitteena oli käsitellä esimerkiksi kaste, siunaus ja ehtoollinen, vaikka vaikeasti kehitysvammaisten rippikoulussa ei ole tiedollisia tavoitteita. Asiat ja aiheet, joita käsitellään kullakin rippikoulukerralla, käsitellään hyvin konkreettisesti: siunaus tulee tutuksi kosketuksen kautta, kasteesta puhuttaessa kukin rippikoululaine saa laskea kätensä kastemaljaan ja ehtoolliseen tutustaan konkreettisten harjoitteiden kautta lusikan avulla. Jokaisessa tapaamisessa on tuttuja, toistuvia piirteitä. Heinin rippikouluryhmälle tämä oli yhdessä laulaminen. Kuten tavallisessa rippikoulussa, pääsivät vaikeasti kehitysvammaiset rippikoululaiset kokemaan seurakuntayhteyttä ehtoollisen, rukouksen, yhdessäolon ja juhlimisen kautta. Rippikoulun aiheita käsiteltiin mahdollisimman konkreettisesti, esimerkiksi kastepäivänä nuoret saivat koskettaa kastemaljan vettä.⁵⁰

Margit Nyman, kirjoittaa artikkelissaan ”Rippikoulu kaikille” Kirkkohallituksen toimittamassa kirjassa: ”Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille – Erilaiset oppijat rippikoulussa” siitä, millainen vaikeasti kehitysvammaisen on rippikoululaisena. Koska vaikeasti kehitysvammaisen saavuttaa kehitysiältään 0-2 vuoden iän, elää hän sensomotorista vaihetta, jossa toimintojen toistaminen ja havaintojen tekeminen kokemusten kautta on tärkeää. Vaikka kehitysiältään rippikoululainen olisi noin kaksi vuotiaan tasolla, huomauttaa Nyman, että tällä on paljon enemmän kokemuksia kuin oikeasti kaksi vuotiaalla. Vaikeasti kehitysvammaisen nuori ilmaisee itseään olemuskielellä⁵¹. Sen lisäksi, että rippikoululainen kommunikoi olemuskielellä, tulee ottaa huomioon hänen muut vammat, kuten esimerkiksi liikuntavammaa tai epilepsiaa. Vaikeasti kehitysvammaisen rippikoulu kokemus lähtee hänen tarpeistaan ja tarkoituksena on laajentaa hänen kokemuksiaan ympäröivästä maailmasta.⁵²

Margit Nyman kirjoittaa artikkelissaan myös kontekstuaalisesta teologiasta. Kontekstuaalinen teologia on teologian jäsentämisen käsite, jonka avulla pyritään kommunikoida Raamatun, sosiaalisen kontekstin ja tradition välillä. Kehitysvammaistyössä kontekstuaalinen teologia tarjoaa ikään kuin kääntämisen apua uskonasioiden ymmärtämiseksi. Käytetään kieltä, jota kehitysvammaisen rippikoululainen ymmärtää. Nyman perustelee olemuskielen käyttämisen seuraavasti:” Kehitysvammaisen rippikoulussa korostuu ensimmäinen

⁵⁰ Ahoipelto, Nyman, Tuomola & Öhman 2012, 5–8.

⁵¹ Margit Nyman käyttää tekstissään sanaa ruumiinkieli, mutta käytän yhteneväistä termiä olemuskieli myös hänen tekstiänsä käsitellessäni.

⁵² Kuusi & Jouko 2006, 101–102.

uskonkappale, jossa Jumala Luojana on kaiken elämän takana. Mikään inhimillinen ei tästä syystä ole Hänelle vierasta. Sovituksen sanoma voidaan siis julistaa myös ihmisen ensimmäistä äidinkieltä eli kehon kieltä käyttäen. Ruumiissa koettua ahdistuneisuutta, fyysisiä jännityksiä, pelkoa, yhteyden puutetta ja autismia poistamalla autetaan rippikoululaista kokemaan elämä Jumalan antamaksi lahjaksi. Kun sanat eivät riitä tätä kertomaan, otetaan käyttöön rentoutumisen, hieronnan ja vuorovaikutusta parantavien tekijöiden menetelmät”. Margit Nymanin mukaan olemuskieli on osoittautunut hyvin tasavertaistavaksi, sillä sitä käyttäessä ihmiset ovat enemmän samanlaisia, samalla tasolla. Hän myös huomauttaa, ettei olemuskielen oppimiseen ole nopeaa tietä, vaan kyse on jatkuvasta oppimisesta myös opettajien kohdalla.⁵³

3.3.3 Sakasti.fi -internettisivusto ja olemuskielinen erityisrippikoulu

Usein ihmettelen- rippikoulukirjan johdannossa kerrotaan, että sakasti.evl.fi – sivustolla löytyy virikemateriaalia ja teologista viitekehystä koskien olemuskielistä rippikoulua. Analysoin seuraavaksi kyseistä internetsivustoa. Sivustojen mukaan olemuskielisen rippikoulun käy vuosittain noin 120 kehitysvammaista. Vaikeasti kehitysvammaisen rippikoulu alkaa todellisuudesta, missä hän elää. Sivustolla korostetaan sitä, että on tärkeää tutustua rippikoululaisen elämään ja hänen tapaansa kommunikoida. Olemuskielisessä rippikoulu toteutuu ihmisten välisessä suhteessa. Rippikoulussa pyritään rakentamaan tilaa kohtaamiselle ja uskon vuorovaikutukselle. Sisällöllinen päämäärä on tulla toinen toisensa ja Jumalan edessä nähdyksi.⁵⁴

Toisen pienemmän otsikon alla kerrotaan uskosta ja Jumalan kohtaamisesta. Tekstissä korostetaan jälleen olemuskielisen rippikoulun rakentumisesta kohtaamisesta, minä-sinä suhteesta. Kun kaksi ihmistä on läsnä, syntyy vuorovaikutussuhde, jota ilman minä – persoonaa ei voisi olla. Tässä kohtaamisessa on aukko, jossa Jumalalla on tilaa toimia. Hänet kohdataan hetkessä. Sivulta löytyy linkki Margit Nymanin kirjoittamaan artikkeliin ” Jumalakokemuksesta, kohtaamisesta ja uskosta”. Nymanin mukaan ihmisen Jumaläkäsitys on kokonaisuus, jonka muodostavat hänen tunteensa, ajatuksensa, tietonsa ja kokemuksensa Jumalasta. Siksi tämä Jumaläkäsitys on mahdollista olla persoonallinen. Jumaläkäsitys perustuu luottamukseen, jonka lapsi saa, kun hänen

⁵³ Kuusi & Jouko 2006, 103–107.

huoltajansa kuulevat hänen tarpeensa ja vastaavat niihin. Syntyy minä-sinä suhde. Nymanin mukaan lapsen symbioosi äidin kanssa on jumalasuhteen ensimmäinen taso ja sen lähtökohta. Jumalakäsitys muuttuu hengelliseksi, kun lapsi saa kasvaa kristillisessä ja luotettavassa ympäristössä. Jumalakäsitys laajentuu maallisista näkemyksistä ja Jumalasta tulee ”Sinä”, jonka kanssa voi olla suhteessa. Nyman kirjoittaa: ” Uskonnonfilosofien mukaan kirkon ja uskonnon korvaamaton tehtävä on pyhän ja maallisen (profaanin) erottaminen ja tuon eron ylläpitäminen. Apofaattinen teologian tulkintamalli lähtee siitä, että Jumalaa ei voi koskaan ymmärtää ajatuksilla. Jumala on niitä suurempi. Ihminen voi vain odottaa ja kaivata sitä, että Pyhä koskettaa häntä. Jumalan kohtaaminen tapahtuu hetkessä. Hän ei ole menneisyydessä eikä tulevaisuudessa. Jumala on läsnä nykyisyydessä. Hengellisen kokemuksen ydin ei ole tiedollinen, eikä kysymys ole vain kielellisesti ymmärtämisestä”. Jumala on kokemusta huolenpidosta ja usko on kätkeytyneenä elämään, se ei Nymanin mukaan ole älyllistä ymmärtämistä ja sanoja.⁵⁵

Kolmas otsikko on ” Hyvät käytännöt olemuskielessä”. Rippikoululaisten, lähi-ihmisten ja rippikoulun vetäjien on hyvä löytää kontaktipinta, jossa saavat yhteyden toisiinsa. Tässä kohtaa on liitettyä Öhmanin powerpoint – esitelmä, jossa käsitellään ”Pidä kosketus” hetkeä, josta olen maininnut aikaisemmassa luvussa. Toinen sivuston tiedosto käsittelee vaikeasti kehitysvammaista ja kontekstuaalista teologiaa, jonka kirjoittajasta ei ole mainintaa, mutta jonka oletan olevan Björn Öhman. Kontekstuaalisen teologian avulla pyritään luomaan vuoropuhelua sosiaalisen kontekstin, Raamatun ja tradition välillä. Bevansin mukaan on olemassa viisi erilaista mallia, joilla voidaan kuvata kristillisen uskon ja kontekstin suhdetta. Vaikeasti vammaisen elämästä etsitään elementtejä, joiden avulla voidaan ilmentää hänelle kristillistä uskoa. Rippikoulussa näkyy Luoja Jumala, jolle mikään ei ole mahdotonta. Myös sovituksen sanoma on rippikoulussa läsnä pelon ja ahdistuksen kautta. Rippikoulussa saarnaamisen sijaan rakennetaan tilanteita, joissa vahvistetaan nuoren hyväksytyksi tulemisen tunnetta ja poistetaan jännittyneisyyden henkisiä ja fyysisiä esteitä.⁵⁶

Neljäs otsikko on ”Rippikoulun sisältö”. Tällä sivulla kerrotaan tarkemmin erityisrippikoulu kahden sisältöä ja tietoa tarkentavat neljä tiedostoa otsikoilla: Varhainen usko, Rippikoulun kehitystason mukaiset tavoitteet, Rituaalin ja rukouksen merkitys rippikoulussa ja Lähi-ihmisten rooli rippikoulussa.

⁵⁴ <http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content229FF7>

⁵⁵ <http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content25268E>

Erityisrippikoulu kahdessa rippikoulun ohjelma koostuu rippikoululaisen ja lähi-ihmisen arjen jakamisesta, yhdessä rukoilemisesta ja jumalanpalveluksen viettämisestä. Näin nuorta valmistetaan konfirmaatioon ja seurakuntaelämään. Useimmat erityisrippikoulua käyvät elävät ”varhaisen uskon” vaihetta, jossa elämän peruskokemukset kuten esim. rakkauden ja pelon tunnetta koetaan. Rituaalien merkityksen pohjustava kokeminen on tärkeällä osa varhaisessa uskossa. Erityisrippikoulussa nuorella oman elämän subjekti on hän itse. Rippikoulussa rakennetaan useaan toistettava liturginen ympäristö, jossa käytetään nuorelle ennestään tuttuja elämän elementtejä. Kun tilanne on tarpeeksi tuttu ja turvallinen, aletaan siihen liittää vieraampia elementtejä kuten rukousta, uusia lauluja vieraassa ympäristössä ja Raamatun lukua. Sivuston mukaan rippikoulussa on tarkoitus vahvistaa nuoren minä – kuvaa antamalla kokemusta Jumalan rakkaudesta ja hyväksynnästä. Toinen tärkeä tarkoitus on tukea nuoren vanhempia ja lähi-ihmistä kristillisen kasvattajana.⁵⁷

Sakasti.evl.fi sivuston viimeinen aihe koskien olemuskielistä rippikoulua on sen suunnittelu. Sivustolla muistutetaan siitä, että olemuskielisessä rippikoulussa osallistujat saattavat tulla monista eri seurakunnista ja olla eri-ikäisiä. Rippikoululaisen kotiseurakunnan on hyvä varautua tavallista rippikoulua suurempiin kuluihin. Ne koostuvat muun muassa kuljetusmaksuista, lähi-ihmisten, avustajien ja seurakunnan työntekijäpalkkioista, sekä leirikeskukseen täysihoitomaksuista. Olemuskielisistä rippikouluista ilmoitetaan, mutta niitä pidetään tarpeen mukaan. Nuoren voi ilmoittaa rippikouluun oman alueen kehitysvammaistyön papille. Ilmoittautumisen jälkeen pappi ottaa yhteyttä nuoreen ja hänen omaisiinsa ja keskustelee heidän kanssaan rippikoulun ajankohdasta. Useimmiten rippikouluun osallistuvat nuoret käyvät samaa koulua tai asuvat samassa hoitokodissa, jolloin perheet saattavat olla toisilleen tuttuja. Tämän jälkeen aletaan neuvotella ryhmän opettajista, lähi-ihmisistä, avustajista ja etsitään kaikille sopivat ajankohdat. Rippikouluryhmässä voi olla enintään neljä nuorta ja rippikoulu suunnitellaan heidät huomioiden. Kullekin rippikoululaiselle tarvitaan kaksi tuttua henkilöä elämään hänen kanssaan rippikoulua. Heidän lisäksensä rippikoulussa on vammaistyön pappi, kanttori, diakoniatyöntekijä sekä tarpeen mukaan avustajia. Erityisrippikoulu kaksi on hyvin räätälöity ja ajankohdat sovitaan kaikkien osallistujien välillä, koulu toteutetaan lyhyinä

⁵⁶ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2695EE>

⁵⁷ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content26B573>

tapaamisina ja mahdollisuuksien mukaan pitempinä leirimuotoisina päivinä. Rippikoulupaikan tulee olla nuorille sopiva. Nuorten apuvälineiden estoton käyttäminen täytyy mahdollistaa ja mahdolliset suojoimenpiteet täytyy tehdä. Myös tuleva konfirmaatio paikka täytyy tehdä nuorelle tutuksi. Konfirmaatio suoritetaan kirkossa, jos se on mahdollista. Sivustolla kehoitetaan siihen, että konfirmaatio pidettäisiin erillisenä päiväjumalanpalveluksesta, jotta konfirmoitavat tulevat huomioituiksi.⁵⁸

3.4 Työllä osallisuutta? – Yhteisvastuu 2008 hanke

Tämän luvun lähteenä minulla on Työllä osallisuutta? – Yhteisvastuu 2008 hankkeen loppuraportti. Aluksi referoin raportin artikkeleita ja analysoin niitä, jonka jälkeen tarkastella Nussbaumin valmiusteoriasta käsin neljännessä luvussa.

Raportti koostuu useamman henkilön kirjoittamista artikkeleista, joissa kukin pohtii hankkeen saavutuksia ja tulevaisuutta. Johdannossa Kari Vuorenpää Suomen evankelisluterilainen kirkko valitsi vuoden 2008 Yhteisvastuukeräyksen kotimaan kohteeksi kehitysvammaisten ihmisten työllistymisen.

Työllistymishankkeen vetäjinä toimivat neljä järjestöä: Kehitysvammaisten Tukiliitto, Kehitysvammaliitto, Förbundet De Utvecklingsstördas Väl ja Nuorten Ystävät. Järjestöt lähtivät vetämään eri foorumeissa keskustelua ja aloittivat kehitysvammaisten kouluttamisen työllistymistä varten.⁵⁹

Vuorenpää kirjoittaa seuraavasti raportissa: ” Kehitysvamma on vamma ymmärtämisen ja käsityskyvyn alueella. Siksi uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu ovat kehitysvammaisille ihmisille vaikeampia kuin muille. Kuitenkin kehitysvammaiset ihmiset oppivat monia asioita samalla tavalla kuin muut. Ihmisen persoonallisuudessa älykkyys on vain osa kokonaisuutta.” Hän kannustaakin puutteiden sijaan huomaamaan kehitysvammaisten kyvyt ja kuinka niitä pystytään tukemaan. Vuorenpää tuo kuitenkin esiin tekstissään kysymyksiä, jotka koskevat kehitysvammaisten työllistymistä. Osataanko kehitysvammaisia opettaa tarpeeksi konkreettisesti ilman käsitteitä? Nähdäänkö kehitysvammainen yksilönä, joka kykenee oppimaan. Mihin kaikkeen kehitysvammainen kykenee ja minkälaista tukea hän tarvitsee, jotta hän voi selviytyä omassa ympäristössään?

Raportin ensimmäisessä artikkelissa Lea Nikula, *Nuorten Ystävät* ry:stä, kirjoittaa otsikolla: ” Tuettu työllistyminen ja oppisopimuskoulutus polkuna

⁵⁸ <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content26D477>

⁵⁹ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 – hankkeiden loppuraportti, 6.

työelämään”. Nikula kirjoittaa Nuorten Ystävät ry:n yhteisvastuuhankkeesta, joka käynnistyi vuonna 2009. Hankkeen suunnittelu aloitettiin vuoden 2008 keväällä kyselyllä kunnilta, jonka tavoitteena oli saada selville kokonaiskäsitys kehitysvammaisten työllistymisestä ja kuntien työtoiminnasta Pohjois-Suomessa. Haastattelu osoitti Nikulan mukaan, että Pohjois-Suomessa kehitysvammaisten työllistyminen oli vähäisempää kuin valtakunnallisten tilastojen mukaan Suomessa keskimäärin.⁶⁰ Syyksi ilmoitettiin mm. työpaikkojen, työhön valmentajien ja tiedon puute. Hanke yhdistettiin jo käynnissä olevaan Tuettu työllistäminen- projektiin, jossa oli jo valmiita toimintamalleja kehitysvammaisten työllistämiseksi. Tuetun työllistyminen menetelmä edustaa toimintamallia, jonka tarkoituksena on parantaa kehitysvammaisten mahdollisuutta päästä palkalliseen työhön. Menetelmä on todettu toimivaksi, sillä se keskittyy yksilölliseen tukeen työpaikalla. Tuetun työllistymisen toimintamallissa vammainen tai osatyökykyinen työnhakija valmistuu suoraan työpaikalleen osaavaksi työntekijäksi. Lähtökohtaisesti työllistettävällä on työhönvalmentajan tuki. Tarvittaessa työllistettävä saa tukea töiden saannin jälkeen.⁶¹

Nikula kirjoittaa, että hankkeen aikana tehtiin yhteistyötä 20 eri kunnan kanssa. Pääasiassa työhönvalmennus tapahtui Oulun seudulla. Hän huomauttaa, että pienet kunnat pystyivät tukemaan kehitysvammaisia työelämässä suuria kuntia onnistuneemmin. Nikula korostaa artikkelissaan, että työnantajayhteistyö on työhönvalmennuksen tärkein osa-alue. Hyvän verkostoituminen ja yhteisten työnhaku kierrokset tuottivat tulosta. Luonnollisesti työnhakijalla myös omalla aktiivisuudella on tärkeä asema. Sinnikkyudesta huolimatta sopivan työpaikan löytymiseen saattoi mennä jopa vuosi. Nikulan mukaan yhteistyötä ei aloitettu, jos ei ollut varmuutta siitä, että mahdollisella työnantajalla ei olisi mahdollisuutta maksaa palkkaa 2-6 kuukauden harjoittelun jälkeen. Harjoitteluajalta kaikki työnantajat maksoivat työntekijöilleen työosuusrahaa 9-12€ päivässä. Onnistuneesta harjoittelujaksosta huolimatta yritykset pystyivät palkkaamaan vain harvoin työntekijää, vedoten useimmiten huonoon taloudelliseen tilanteeseen. Työntekijästä johtuvat syyt olivat useimmiten tämän liian vähäiset taidot.⁶²

Lea Nikulan kirjoituksen mukaan kehitysvammaisten työnhakijoiden koulutustaustassa on jonkin verran erilaisuutta. Peruskoulun jälkeen on siirrytty

⁶⁰ Pohjois-Suomessa oli vuonna 2009 13 kehitysvammaista palkkatyössä ja avotoiminnassa 400 henkilöä.

⁶¹ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 10.

⁶² Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 11–12.

työelämään tai ammatilliseen koulutukseen valmistavan pariin, jonka jälkeen henkilö on joko jatkanut mukautettuja opintojaan, tai siirtynyt kunnan tarjoamaan työtoimintaan. Ammatillisen koulutuksen käyneet eivät ole työllistyneet omalle alalleen. Nikula nostaakin esiin kysymyksen siitä, kuinka koulutus tukisi paremmin kehitysvammaisten aitoa työllistymistä oikeisiin työpaikkoihin. Nikulan mukaan Stakes julkaisi vuonna 2006 raportin, jonka mukaan aikuiset kehitysvammaiset jäävät vaille koulutusta ja heitä ei kannusteta kouluttamaan itseään. Alhainen koulutustaso onkin merkittävässä asemassa, kun keskustellaan kehitysvammaisten työllistymisestä. Samassa raportissa kerrotaan myös, että kehitysvammaiset päätyvät useimmiten vanhentuneisiin ammatteihin, jotka eivät lisää heidän työllistymismahdollisuuksiansa. Raportissa perään kuulutetaan sitä, että Suomen on lisättävä kehitysvammaisten koulutuksen tukemista, jotta se pysyisi mukana Euroopan neuvoston vammaispoliittisen ohjelman tavoitteissa. Nikula nostaakin tekstissään esiin oppisopimuksen mahdollisuuden kehitysvammaisten työllistymisessä. Oppisopimuskoulutus sopisi hyvin kehitysvammaisille, joille tavallinen ammatillinen koulutus teoriapainotteisuuden takia ei sovi. Käytännönläheinen oppisopimuskoulutus ja yhteistyössä työnantajien kanssa tapahtuva koulutus auttaa kehitysvammaisia ihmisiä paremmin integroitumaan työelämään paremmin. Kuitenkin Suomessa oppisopimuskoulutusta on käytetty vähän kehitysvammaisten kohdalla. Nikulan mukaan toteutuneet oppisopimuskoulutukset ovat osoittaneet niiden toimivuuden kehitysvammaisten koulutusmuotona. Nikula mainitsee Markku Nymanin listauksen siitä, mitä kaikkea tarvitaan, jotta oppisopimuskoulutus käynnistyisi. Tässä niistä muutama: motivaatiota sekä työnantajan, että kehitysvammaisten keskuudessa, ammatillinen oppilaitos, joka lähtee toteuttamaan koulutusta, lääkärin erilaisia lausuntoja varten, yhteyshenkilö Kelasta, työhönvalmentajan sekä koordinoivan henkilön, joka toimii eri toimijoiden välillä.⁶³

Lea Nikula koostaa artikkelinsa lopussa tapahtunutta ja tulevaisuuden suunnitelmia. Vuoden 2009 aikana Nuorten Ystävät ry sai koottua yhteensä 200 henkilöä koulutuksiin, joissa käsiteltiin kehitysvammaisten työllistymistä. Palautteen perusteella toivottiin lisää avotyöntekijöiden ja avotyönohjaajien yhteisiä koulutuksia sekä toivottiin lisää työnantajia mukaan koulutuksiin, jotta asenteita saataisiin vielä lisää muuttumaan. Nikulan mukaan hankkeen aikana ei saatu suuria muutoksia aikaan, mutta suunta oli kuitenkin positiivinen. Nuorten

⁶³ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 12–14.

Ystävät jatkoivat hankettaan Yhteisvastuukeräyksen jälkeenkin kolmen vuoden ajan saamansa rahoituksen avulla.⁶⁴

Kerstin Österlund ja Marita Mäenpää kirjoittavat otsikolla: ”Alueelliset verkostofoorumit ja koulutukset muutoksen käynnistäjänä”. Ruotsinkielisten kehitysvammaisten etujärjestö Förbundet De Utvecklingsstördas Väl käynnisti Arbete genom amarbete -projektin vuonna 2008. Projektin päätarkoituksena oli kohottaa ruotsinkielisten kehitysvammaisten työllistymistä. Österlund ja Mäenpää selventävät, että ruotsinkielisten kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintaa ei ollut kartoitettu ja tämä olikin projektin yksi tavoitteista. Vuonna 2008 projektin toimesta lähestyttiin tiedotteella suomenruotsalaisia seurakuntia ja työnantajia. 20 työnantajaa ilmoitti kiinnostuksen asiaan, mutta eivät taloudellisista syistä kykenisi kehitysvammaisen palkkaukseen. Projekti keskittyi aiheesta tiedottamiseen ja tiedon keräämiseen. Koska oli selvinnyt, että eri tahoilla oli erilaisia käsityksiä käsitteistöstä, koettiin projektin aikana tärkeäksi koostaa yhteistä sanastoa, kerätä koolle ihmisiä keskustelemaan asiasta ja kerätä tietoa jo olevista työpaikoista. Verkostofoorumeita muodostui yhteensä kahdeksan: kolme Pohjanmaalle, yksi Turkuun, yksi Ahvenanmaalle ja kolme Uudellemaalle. Kukin foorumi kokoontui koolle kahden vuoden aikana 7-10 kertaa. Kullakin foorumilla on ollut oma ohjelmansa sen mukaan, millaiselle toiminnalle on ollut tarvetta. Verkostofoorumeihin osallistuneet ovat pitäneet erityisen tärkeänä sitä, että eri tahot ovat päässeet keskustelemaan keskenään ja jaettu tieto on synnyttänyt uusia ideoita. Verkostofoorumeiden yksi tärkeimmistä painopisteistä oli työnantajayhteistyö. Tapaamisissa kerrottiin työnantajille tärkeää tietoa ja kerrottiin kehitysvammaisten palkkaamisen mahdollisuuksista. Kaikille verkostofoorumeille tehtiin kysely joulukuussa 2009, jonka perusteella selvisi, että kunnissa, joissa oli mahdollista tarjota työhönvalmentajia, oli kehitysvammaisilla paljon paremmat mahdollisuudet työmarkkinoilla, kuin kunnissa, joissa työhönvalmentajaa ei ollut. Projektin parhaimmaksi aikaan saannokseksi mainitaan lyhyet koulutukset, joihin osallistui yhteensä lähes kuusikymmentä kehitysvammaista viidellä eri paikkakunnalla. Osallistuneet kurssilaiset olivat joko avotyötoiminnassa tai työsuhteissa tavallisilla työpaikoilla. Kursseilla järjestetty toiminta sisälsi muun muassa esityksiä ja ryhmätöitä. Aiheina olivat muun muassa työsuojelukysymykset, oikeudet, sosiaaliset taidot ja kriisitilanteiden hallinta. Koulutusten tavoitteena oli kasvattaa kehitysvammaisen

⁶⁴ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 15–16.

työntekijän itsetuntoa ja tulla kuulluksi työntekijänä. Projektin kurssit herättivät niin paljon positiivista palautetta, että päätettiin pyrkiä jatkamaan yhteistyötä eri toimijoiden kesken.⁶⁵

Projektin yksi tärkeistä tavoitteista oli asenteiden muuttaminen ja tämä tapahtui tiedotusvälineiden avulla. Österlundin ja Mäenpään mukaan kahden vuoden aikana kehitysvammaisia työntekijöitä kertoi elämästään lähes kolmessakymmenessä lehtiartikkelissa. Yksi yhteistyön aikaansaannoksista oli yhteistyö VATES⁶⁶-säätiön kanssa. Säätiön tiedotteet ovat olleet ainoastaan Suomeksi, mutta projektin myötä alettiin työskennellä niiden kääntämiseksi ruotsiksi ja ruotsinkielisen ohjelmien suunnittelua säätiön seminaareihin. Arbete genom amarbete -projektin aikana keväällä 2009 tehtiin kokonaisvaltainen kartoitus ruotsinkielisten kehitysvammaisten työ- ja päivätyön palveluista. Kysely lähetettiin yhteensä 33 ruotsinkieliseen ja kaksikielisiin kuntiin ja kyselyn vastausprosentti oli 100. Kyselyihin vastasivat sosiaalihuollon vammaisasioista vastaavat työntekijät sekä toimintakeskusten esimiehet. Kyselyn mukaan työ- ja päivätoiminnan piiriin kuuluu 857 ruotsia äidinkielenään puhuvaa kehitysvammaista. Heistä kuusitoista saivat palkkaa. Ruotsinkielisten kuntien omaan työ- ja päivätoimintaan osallistui 116 kehitysvammaista 15 kunnassa, yksi heistä palkkatyössä ja kaksi sekä palkkatyössä että avotyötoiminnassa. Avotyötoiminnan piirissä on kaiken kaikkiaan 210 ruotsinkielistä kehitysvammaista, jotka saavat 0-12€ työosuusrahaa tekemästään työstä. Kartoituksessa haluttiin myös selvittää, miksi 61% kunnista ei järjestä kehitysvammaisille kuntalaisilleen työtä sen omilla työpaikoilla. Selitykseksi tälle selvitettiin, että palkkaukselle ei ole ollut tarvetta kunnan ruotsinkielisten vähäisyyden vuoksi. Kartoituksessa pyydettiin kuntien työntekijöitä vastaamaan myös kysymykseen, jossa pyydettiin arviota siitä, kuinka moni kehitysvammaisen henkilö voisi tehdä työtä työehtosopimuksien mukaista palkkaa vastaan. Vastaukseksi saatiin 25€ (58 henkilöä). Artikkelinsa lopussa Kerstin Österlund ja Marita Mäenpää kertaavat, mitä tarvitaan, jotta ruotsinkieliset kehitysvammaiset työllistyisivät paremmin. Heidän mukaansa resurssit ovat tällä hetkellä liian pienet tuetun työllistymisen työhönvalmennuspalveluissa. Sekä työntekijä, että työnantajat tarvitsevat tukea. Eri ikäisten kehitysvammaisten keskuudessakin on eroavaisuuksia: nuoremmat kehitysvammaiset saavat paremmin töitä ammatillisen

⁶⁵ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 17–19.

koulutuksensa avulla. Heillä on myös enemmän tietotaitoa vaatia omia oikeuksia työelämässä. Projektin aikana muodostuneet verkkofoorumit ja niiden tapaamiset koettiin edelleen tarpeelliseksi, mutta niiden ylläpidossa nähtiin myös haasteita.⁶⁷

Marika Ahlsten Kehitysvammaliitto ry:stä kirjoittaa otsikolla: ”Ketä kiinnostaa? Kunnat kehitysvammaisten ihmisten työllistymisen tukijoina” Ahlstenin artikkeli käsittelee eri medioissa syntyneitä kannanottoja ja mielipidekirjoituksia koskien Yhteisvastuuhanketta ja kertoo kyselystä. Yhteisvastuukeräystoimista lähestyi talvella vuonna 2008 tuhansia eri yrityksiä koskien kehitysvammaisten työllistymistä. Kyselyn perusteella kaikki työpaikat kehitysvammaisille löytyivät kunnista, jotka järjestävät työhönvalmennusta. Paikkakunnilla, joissa oli kiinnostusta kehitysvammaisen työntekijän palkkaukseen ei kuitenkaan syntynyt työsuhteita puuttuvien työhönvalmentajien takia. Yhteisvastuukeräyksessä käytettävien varojen käyttötarkoitukset herättivät keskustelua. Ahlsten muun muassa kertoo kirjoittajista, joiden mielestä vastuu työhönvalmennuspalvelun ja työpaikkojen järjestämisestä kuuluisi keräyksen edunsaaja järjestöille, mutta tämä ei Ahlstenin mukaan pidä paikkaansa. Kehitysvammaliiton ja Kehitysvammaisten Tukiliiton mukaan olisi ollut liian lyhytkatseista käyttää kerätyt varat esimerkiksi kehitysvammaisten palkkojen maksamiseen. Kun rahat olisivat loppuneet, kuka olisi huolehtinut heidän tai työhönvalmentajien palkkauksesta Ahlsten muistuttaa. Kehitysvammaisten Tukiliiton ja Kehitysvammaliiton Työtä tekijöille- projektissa pysyvämpiin ratkaisuihin ja tavoitteeksi muodostui saada kunnat lisäämään kehitysvammaisten työhönvalmennuspalvelua. Ahlsten pohtii tekstissään, miksi kunnissa ei ole tarpeeksi työhönvalmennuspalvelua, vaikka sen tarpeellisuus on havaittu. Hän esittää ristiriitaiset viestit vammaislakien välillä, joiden mukaan vastuu kehitysvammaisten työllistämiseksi on tulkittavissa eri tavoin. Lain mukaan työhön valmentaminen kuuluu erityishuoltolakiin, mutta taasen työhön asettaminen ei. Sosiaalihuoltolain mukaan henkilöt, jotka ovat joko kehitysvammaisia tai muuten vajaakuntoisia, ovat oikeutettuja tukitoimien järjestämiseen. Sosiaalihuoltolaki mahdollistaa kaikkien kuntien järjestää työhönvalmennuspalveluja sekä kunnallista työllistämistä. Ahlstenin mukaan ei

⁶⁶ VATES-säätiö on valtakunnallinen asiantuntijaorganisaatio, joka työskentelee kehitysvammaisten ja osatyökykyisten ihmisten työllistämisen hyväksi.

⁶⁷ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 19–21.

ole tehtyä tutkimusta siitä, kuinka moni kunta noudattaa sosiaalihuoltolain pykälää.⁶⁸

Ahlsten pohtii seuraavaksi artikkelissaan, mitä työhallinnon lainsäädännöt sanovat kehitysvammaisten henkilöiden työllistämistä ja heidän tukemisestaan. Lain mukaan työkykyinen henkilö tarkoittaa, ettei tämä saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä ja tätä ei ole määritelty kansaneläkelain mukaan työkyvyttömäksi. Tämän perusteella kehitysvammaiset olisivat työvoimapalveluiden ulkopuolella, mutta Ahlsten jatkaa: ”Lisäksi työkykyisenä pidetään mainitun etuuden saajaa tai mainituilla tavoilla työkyvyttömäksi todettua, jonka työllistymistä työvoimatoimiston arvion mukaan voidaan tuloksellisesti tukea julkisella työvoimapalvelulla.” Tämä tarkoittaa siis sitä, että saadessaan työkyvyttömyyseläkettä kehitysvammaiset ovat oikeutettuja työvoimapalveluun, kun työ- ja elinkeinotoimisto arvioi tämän työllistymisen olevan mahdollista. Työ – ja elinkeinotoimisto voi hankkia asiakkaalleen työhönvalmentajan palveluja, tätä pystytään kuitenkin järjestämään enintään 60 päivää. Tämä aika harvoin riittää kehitysvammaiselle henkilölle.⁶⁹

Marika Ahlsten kertoo, että Työtä tekijöille – projektin aikana, on palautteen perusteella selvinnyt, että yksi osasy kehitysvammaisten työllistymiselle löytyy työnantajien kielteisestä asenteesta. Kokemusten perusteella työnantajilta puuttuu tietoa kehitysvammaisten työllistämismahdollisuuksista ja heidän taidoistaan. Projektin aika tehtiin kysely kuntatoimijoille, jotka vastasivat kysymyksiin koskien kehitysvammaisten työllistymistä. Oikean työpaikan tärkeys kehitysvammaisille nähtiin hyvin tärkeänä asiana, mutta sen sijaan palkan merkitys oli vastaajista vain kahdeksalle prosentille tärkeää. Kehitysvammaisten tekemän työn merkitys työyhteisössäkään ei nähty kovinkaan tärkeänä. Kehitysvammaisille itselleen palkka oli yksi tärkein tekijä työnteon syyksi. Avotyötoiminta herätti suurta kannatusta kuntatoimijoiden ja kehitysvammopalveluiden työntekijöiden keskuudessa. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että työnantajat ottavat kehitysvammaisia töihin helpommin, jos vastuu on kunnalla tai nähdään palkkauksen hyötysuhde taloudellisesti kannattamattomana. Ahlsten ryhtyykin pohtimaan, onko jo työllistetyt kehitysvammaiset heille sopivissa työpaikoissa, kun heidän pätevyyttään epäillään. Sopisiko heille paremmin räätälöidymät työpaikat?

⁶⁸ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 22–24.

⁶⁹ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 24–25.

Avotyötoimintakaan ei takaa kehitysvammaiselle palkattua työpaikkaa. Kehitysvammaisten toimintakeskukset ovat kyselyyn vastaajien mukaan liian täynnä. Ahlstenin pohtiikin kirjoituksessaan, että eikö kehitysvammaisten tukeminen avoimille työmarkkinoille palkkatyöhön toisi lisää tilaa työ – ja toimintakeskuksiin? Hän kirjoittaa myös kyselyiden tuloksista, joiden mukaan puolet vastaajista ovat sitä mieltä, että kehitysvammaisten henkilöiden työllistyminen on kuntien vastuulla. Yhdessä esimerkkivastauksessa viitataan siihen, että sosiaalitoimihan huolehtii jo muutenkin kehitysvammaisista. Toinen puoli vastaajista taas kannattaa sitä, että kehitysvammaisten työllistymisen tukeminen kuuluu työ- ja elinkeinohallinnolle. Tätä perustellaan muun muassa sillä, että kuntien sosiaalitoimien resurssit eivät riitä työhönvalmennuksen järjestämiseen tai, että työnvälityksellä löytyisi paremmin työpaikkoja ja asiantuntijuus olisi parempaa sekä avarakatseisempaa. Ahlsten kertoo myös siitä, kuinka Työtä tekijöille- projektin aikana tuli esiin mielipiteitä, joiden mukaan avotyötoiminnan järjestäminen kuuluisi kuntien vastuulle ja työ- ja elinkeinohallinnolle kuuluisi palkkatyöhön tähtäävä toiminta. Ahlsten kyseenalaistaakin tämän näkökulman; samaan toimintaan ei hänen mukaansa tarvita kahta erillistä tekijää. Hän nostaa esiin tekstissään myös sen, että joidenkin ihmisten mukaan kehitysvammaisille riittää yksinkertainen elämä laitoksissa ja työstä palkaksi riittää työn ilo. Näitä näkemyksiä hän ei näe millään lailla perusteltuina ja ihmettelee, miten yhdenvertaisuuslaista ja YK:n vammaisten oikeuksien käsittelevästä yleissopimuksesta huolimatta Suomessa teetetään kehitysvammaisilla palkatonta työtä.⁷⁰

Kehitysvammaliitto ja Kehitysvammaisten Tukiliiton mukaan kuntien pitäisi olla keskeisimpiä vastuunkantajia koskien kehitysvammaisten työllistymisen tukemisessa. Kehitysvammaisten palveluihin liittyvät asiat ovat Ahlstenin mukaan kuitenkin niin marginaalisia kuntien talous budjeteissa, ettei riittävää asiantuntijuutta ole tarjolla. Tätä lähdettiin paikkaamaan Työtä tekijöille- projektin kautta tarjoten tietoa kunnille. Tämä aloitettiin kutsumalla kuuden toiminta-alueen sosiaalipalveluista koulutuksiin. Tämän jälkeen kunnat haastettiin tukemaan kehitysvammaisten työllistymistä tavallisille palkatuille työpaikoille. Syksyllä 2009 lähetettiin haastekirjeet noin kuudellekymmenelle kuntien sosiaalipalveluista vastaaville lautakunnille Turun, Kuopion, Savonlinnan, Jyväskylän ja Seinäjoen seuduille. Haasteen tarkoituksena oli herättää kunnat

⁷⁰ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 25–29.

huomioimaan se, että maassamme on tuhansia kehitysvammaisia, jotka ovat halukkaita työskentelemään ja palkkatyön sekä työhönvalmennuspalveluja perusteltiin ihmisoikeuksina. Kuntia muistutettiin, että työllistämällä kehitysvammaisia, heistä tulisi kunnille myös veronmaksajia. Lautakuntia muistutettiin myös siitä, että kehitysvammaisten työllistäminen palkalliseen työhön mahdollistaisi heidän paremman taloudellisen toimeentulon ja osallistuttaisi yhdenvertaisena kansalaisena. Haastekirjeissä esitettiin kahdeksan toimenpide-ehdotusta siitä, kuinka kunnat voisivat kehittää palveluitaan niin, että yhä useammalla kehitysvammaisella olisi mahdollisuus palkkatyöhön: 1. Kirjataan strateginen suunnitelma siitä, että kunta tukee kehitysvammaisten henkilöiden työllistymistä palkalliseen työhön, 2. selvittämään kehitysvammaisten kuntalaistensa tarpeita työllistymiseen, 3. kunnat järjestäisivät tuetun työllistymisen työhönvalmennusta, 4. kehitysvammahuollon henkilöstö tulee perehdyttää tuetun työllistämisen työhönvalmennukseen, 5. kuntien tulisi pyrkiä vähentämään palkattoman avotyötoiminnan käyttämistä kehitysvammaisten pysyvänä töihin sijoittamisena, 6. kuntien tulisi vahvistaa työtoiminnan ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä, 7. kuntien tulisi kehittää työtoimintaa niin, että se tukee palkkatyöhön työllistymistä ja 8. kuntien tulisi tarjota kehitysvammaisille kuntalaisille sekä heidän vanhemmilleen tietoa erilaisista työllistymismahdollisuuksista. Lautakuntien haastamisen lisäksi Työtä tekijöille-projekti tarjosi myös yksittäisille kuntalaisille mahdollisuuden osallistua palkkatyön lisäämiseen vaatimiseen kansalaisaloitteen muodossa.⁷¹

Marika Ahlstén käsittelee kirjoituksensa viimeisissä kappaleissa sitä, kuinka kuntien haastaminen otettiin vastaan niin kuntien kuin asianomaisten näkökulmasta. Kehitysvammaisten ja heidän läheistensä keskuudessa kuntien haastaminen herätti paljon mielenkiintoa. Projektia kiinnosti myös kuntien sosiaalipalveluista vastaavien lautakuntien näkemykset. Tämän takia keväällä 2010 kunnille lähetettiin seurantakysely, jossa haluttiin selvittää miten haastekirjeessä nostetut seikat ovat huomioutu kuntien päätöksissä. Haastekirjeitä lähetettiin vuonna 2009 yhteensä 51 lautakuntaan ja seurantakyselyyn vastasi 13 lautakuntaa. Haastekirjeitä oli kyselyvastauksien perusteella käsitelty 7 lautakunnassa. Yhdessä kunnassa haastekirje oli toimitettu myös kunnanhallituksen tiedoksi. Yksikään kyselyyn vastanneista kunnista ei ollut tehnyt suositeltua päätöstä siitä, että kehitysvammaisten työllistäminen

⁷¹ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 29–31.

kirjattaisiin kuntien tavoitteeksi. Tätä oli perusteltu muun muassa sillä, että vastanneen kunnan kehitysvammaiset henkilöt ei koettu huonokuntoisuuden vuoksi sopivaksi asiakaskunnaksi, vastauksista löytyi korostetusti kannanottoa siihen, etteivät kunnat pysty yksin lisäämään järjestelmää palkkatyön lisäämiseksi. Yksi vastanneista kunnista ilmoitti sen pyrkivän toteuttaa haastettu tavoite, ja päättänytkin tehdä koko kuntaa koskevan kehitysvammahuollon selvityksen tekemistä. Avotyötoiminnan vähentäminen pysyvänä työhönsijoittumisen ei saanut vastauksissa suurta kannatusta perustellen sillä, ettei vastanneessa kunnassa ollut paljoa kehitysvammaisia avotyötoiminnassa. Kuntien vastauksissa oli havaittavissa, että kehitysvammaisten työllistäminen nähtiin myös haastavaksi kuntien korkean työttömyysasteen takia. Palkkatyön sopivuutta kehitysvammaisille epäiltiin. Osassa vastauksista oli havaittavissa negatiivinen asenne kehitysvammaisten ihmisten kykyihin ja siihen, mitä he voisivat tarjota työnantajalleen. Seitsemän lautakuntaa siis ilmoitti käsitelleensä saamaansa haastekirjettä, mutta vastausten perusteella on pääteltävissä, ettei syntynyt mitään konkreettista. Ahlstén esittää kysymyksiä siitä, kuinka muutoksia kehitysvammaisten palkallinen työllistyminen voi kasvaa ilman, että kunnat osallistuisivat aktiivisesti tähän ja siitä, että myös kehitysvammaisia itseään pitäisi kuulla käydyissä keskusteluissa. Hän ei myöskään hyväksy kuntien vastauksia puuttuvista työpaikoista kehitysvammaisten palkkatyöllistymisen tuen puuttumiselle, vaan esittää tarpeen työhönvalmentajille, jotka tukisivat oikealla tavalla kehitysvammaista työllistymisessä. Haasteselvitysten ja aiempien kyselyiden perusteella vaikuttaakin siltä, ettei mikään taho kunnissa toimi kehitysvammaisten työllistämisen hyväksi.⁷²

Heikki Seppälä, Kehitysvammaliitto ry:n tutkimus- ja kehittämiskeskuksen johtaja kirjoittaa raportin viimeisen artikkelin otsikolla: ”Miten tästä eteenpäin?”. Hän koostaa lyhyesti sitä, mihin Yhteisvastuu keräyksen Työllä osallisuuttahankkeella saavutettiin. Seppälän mukaan Yhteisvastuukeräys osoitti rohkeutta ottamalla keräyskohteekseen heikoimmassa asemassa olevien ryhmien työllistymisen, vuonna 2008 kehitysvammaiset ja vuonna 2009 maahanmuuttajat. Vuoden 2008 oli neljä edunsaajajärjestöä: Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten Tukiliitto, Nuorten Ystävät ja Förbundet De Utvecklingsstördas Väl. Kukin näistä edunsaajajärjestöistä käyttivät saamiaan rahoja monin eri keinoin parantamaan kehitysvammaisten henkilöiden

⁷² Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 31–35.

työllistymistä. Hankkeen nimissä järjestettiin kymmeniä erilaisia tilaisuuksia, joissa jaettiin tietoa niin itse kehitysvammaisille kuin myös heidän mahdollisille työnantajilleen sekä kuntapäätäjille. Järjestöt pyrkivät aktiivisesti siihen, että työhönvalmennusta lisättäisiin kunnissa. Seppälä pohtii, mitä kahden vuoden aikana saatiin aikaan. Ensimmäiseksi saavutukseksi hän kertoo sen, että noin kymmenen kehitysvammaista sai Työllä osallisuutta - hankkeen aikana palkkatyötä. Seppälän mukaan nämä työllistymiset ovat varmasti osoittaneet positiivista esimerkkiä työnantajille. Positiivisten kokemusten lisäksi Seppälä kuvaa kehitysvammaisten työllistämisen suhtautumisen ilmapiiiriä Suomessa negatiiviseksi ja vastahakoiseksi. Hän ei suuntaa tätä kritiikkiä yksinomaan työnantajiin, sillä positiivisia kokemuksia löytyy, mutta hänen mukaansa kuntapalveluista ja valtionhallinnosta löytyy jostain syystä hidastajia kehitysvammaisten palkkatyön tukemiselle. Tätä vastahakoisuutta Seppälä selittää mahdollisilla vanhanaikaisilla näkemyksillä kehitysvammaisista, joita Suomessa edelleenkin vallitsee. Ei nähdä kehitysvammaisten kouluttautumista ja työllistämisen mahdollisuuksia sekä tarpeita. Kehitysvammaiset saatetaan nähdä vain laitoksissa elävinä toimintakyvyttöminä henkilöinä, jotka eivät ymmärrä rahasta yhtään mitään. Tämän Seppälä nimeää syrjinnäksi, joka rikkoo kehitysvammaisten ihmisoikeuksia. Työllä osallisuutta – hankkeen aikana ilmeni, että kehitysvammaisten oikeuksia rikotaankin kaikkein eniten työelämässä heidän yhden eroavan ominaisuutensa vuoksi. Tämä sitten mahdollistaa nykyjärjestelmässä kehitysvammaisten käyttämisen ilmaisen työn teettämisessä. Jotta tämä tilanne muuttuisi, Seppälä esittää kolme asiaa, jotka vuoden 2008 Yhteisvastuukeräyksen edunsaajajärjestöt toivovat tapahtuvan: ensimmäisenä toivotaan kehitysvammaisten itse kieltäytyvän tekemästä palkatonta avotyötä. Kehitysvammaisia ja heidän lähimmäisiänsä kehoitetaan hakemaan oikeuksia jopa oikeusteitse. Toisena asiana Seppälä esittää, että kehitysvammahuoltona järjestettävä työtoiminta on vanhentunut ja tilanne vaatii muutoksia. Tätä Seppälä perustelee sillä, että koulumaailma on kehittynyt paljon, mutta työhönvalmennus taas ei. Se ei hänen mukaansa myöskään vastaa YK:n yleissopimusta kehitysvammaisten oikeuksista. Jotta kehitysvammaisten päivätoimintajärjestelmä ja työpalvelut paranisivat, kehottaa Seppälä tekstissään valtiovallan asettavan henkilön, joka vastaisi näiden palveluiden uudistamisesta. Kolmantena asiana mainitaan sosiaaliturvan uudistustyö. Tämä parantaisi kehitysvammaisten mahdollistaa palkka- ja eläketulojen yhdistäminen. Työnantajien kannustamista

kehitysvammaisten palkkaamiseksi tulisi pyrkiä entistä tehokkaammin. Vuoden 2010 alussa voimaan tullut 600 euron ansaintaraja nähdään enemmän rankaisuna kuin kannustimena. Heikki Seppälä kommentoi tekstinsä lopussa, etteivät he halua sysätä vastuuta toisille. Alan järjestöt ovat tehneet sinnikkäästi työtä ja tulevat sitä tulevaisuudessa myös jatkamaan. Yhteisvastuuhankkeen myötä on näiden järjestöjen äänet myös tulleet paremmin kuuluviin.⁷³

⁷³ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti, 36–38.

4. Kehitysvammaisuus ja Kirkon kehitysvammaistyö Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta tarkasteltuna

Neljännessä luvussa tarkastelen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehitysvammaistyötä, erityisesti erityisrippikoulua käsittelevän kirjallisuuden kautta. Analysoin aikaisemmin referoimaani kirjallisuutta sekä internettisivuja. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään tarkemmin referoimaani Työllä osallisuutta – hanketta. Näkökulmana tähän käsittelemiseen minulla on Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoria, ja pohdin, näkyykö kymmenkohtainen toimintavalmius lista kirkon vammaistyössä esittämässäni kirjallisuudessa.

4.1 Kehitysvammaisuus ja erityisrippikoulu

Martha Nussbaumin inhimillinen toimintavalmiusteorian kymmenkohtainen perusvalmiuksien lista: elämä, terveys, ruumiillinen koskemattomuus, aistit, itsenäinen päättely, yhteys, muuta lajit, leikkiminen, oman ympäristön kontrollointi ja materiaali. Tarkastelen referoimaani tekstiä tämän listauksen kautta kohta kohdalta.

Perusvalmiuksista ensimmäinen on elämä. Nussbaumin mukaan jokaisella tulee olla mahdollisuus elää tarkoituksellista elämää. Erityisrippikoulussa on tavoitteena kohdata kehitysvammaisen rippikoululainen sellaisena kuin hän on. Suomen evankelis-luterilainen kirkon kehitysvammaistyö pyrkii kokonaisuutena tarjoamaan tarkoituksen mukaista elämää, kristillisestä, mutta myös maallisesta näkökulmasta. Tämän näkyy kehitysvammaistyön historiasta. Kirkko on huomannut kehitysvammaisten tarpeet erilliselle erityisrippikoululle ja lähtenyt rakentamaan sitä ruohonjuuritasolta. Kehitysvammaisten ensimmäisen rippikoulusuunnitelman asettaminen vuonna 1980 osoittaa, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko näkee, että kehitysvammaiset ovat yhtäläillä seurakuntien täysivaltaisia jäseniä. Leirien, omantasaisen opetuksen saaminen ja ihmisenä kohdatuksi tuleminen täyttää Nussbaumin teorian ensimmäisen perusvalmiuden.⁷⁴

Toinen perusvalmius on terveys. Nussbaumin mukaan kullakin ihmisellä on oikeus terveydenhoitoon ja siihen, että hänen terveydelliset tarpeensa otetaan huomioon. Terveys ja siitä huolehtiminen on tärkeässä roolissa, sillä kehitysvammaiset henkilöt usein sairastavat vammansa rinnalla

rinnakkaissairauksia, jotka omalta osaltaan vaikuttavat rippikoululaisen oppimiseen, että kommunikointiin. Suomen evankelis-luterilainen kirkko pyrkii erityisrippikoulussa huomioimaan tämän kunkin kehitysvammaisen kohdalla henkilökohtaisesti. Kunkin rippikoululaisen kohdalla pohditaan, mikä rippikoulumuoto hänelle on paras, esimerkiksi onko rippikoululainen kykenevä osallistumaan leirimuotoiseen rippikouluun ja kuinka paljon hän tarvitsee tukea avustajien muodossa. Kirkon näkemys terveystieteiden alaan on luettavissa Kirkon vammaispoliittisesta ohjelmasta muun muassa sillä, että vammaiset ihmiset pääsevät kulkemaan apuvälineidensä kanssa seurakuntien järjestämässä tilaisuuksissa ja tiloissa, tai tähän ainakin ohjelman mukaan pyritään. Kirkkotilojen lisäksi ohjelman mukaan kirkko pyrkii tarjoamaan vammaisille apua avustajien muodossa. Myös yhteistyöhalukkuus eri vammaisjärjestöjen kanssa osoittaa, että kirkolla on vammaistyössään pyrkimykset ymmärtää kehitysvammaisia kokonaisvaltaisesti.⁷⁵

Kolmas perusvalmius on ruumiillinen koskemattomuus. Nussbaumin mukaan kullakin ihmisellä tulee olla vapaus liikkua, kokea olevansa turvassa. Myös oman seksuaalisuuden toteuttaminen tulee Nussbaumin mukaan olla mahdollista. Oikeus omaan ruumiiseen nostaa mielestäni esiin kysymyksen vaikeasti kehitysvammaisten erityisrippikoulu kahdesta ja olemuskielestä. Usein ihmettelen – rippikoulukirjassa nousee vahvasti esiin olemuskielellä kommunikointi. Erityisrippikoulussa käsitellään asioita hyvin konkreettisesti ja esimerkkejä käyttäen, mutta konkreettisuuden merkitys korostuu erityisesti vaikeasti kehitysvammaisten kohdalla. Koska rippikoululainen ei pysty kommunikoimaan ymmärrettyä puhetta, ilmaisee hän itseään olemuskielellä. Tässä ihmisten välinen suhde korostuu. Rippikoulumateriaalin perusteella kirkko perustelee olemuskielen käytön inhimillisen Jumalan avulla, jolle mikään, edes olemuskieli, ei ole vierasta. Ihminen tulee kohdatuksi ihmisen, fyysisen kosketuksen kautta. Olemuskieli on hyvin fyysistä. Esimerkiksi Björn Öhmanin tutkimuksen ja esitelmän perusteella olemuskieltä käyttäessä pyritään kommunikoimaan vaikeasti kehitysvammaisen koko vartaloa käyttäen, erilaisin kosketuksin. Öhmanin tekstissä, kuten muussa erityisrippikoulu materiaalista nousee esiin, että on erityisen tärkeää, että kehitysvammaisen säilyttää intiimisen suojansa ja ettei häntä pakoteta mihinkään. Vapaus liikkua näkyy myös kirkon

⁷⁴ Nussbaum 2006,70-76; Helosvuori, Inkala, Lappalainen, Snellman & Sutinen 2000, 41-43,49.

vammaispoliittisessa ohjelmassa. Sen yksi tavoitteista, fyysiset ja henkiset kynnykset pois, pyrkii siihen, että jokaisella vammaisella, liikuntarajoitteen laajuudesta huolimatta tulee olla mahdollisuus liikkua seurakuntien tiloissa. ohjelma. Erityisrippikouluissa yksi ja kaksi pyritään huomioimaan, että rippikoululainen on murrosiässä ja tämä tulee ymmärtää myös rippikoulussa.⁷⁶

Neljäs perusvalmius on aistit, mielikuviutus ja ajatukset. Nussbaumin mukaan kullakin ihmisellä tulee olla valmiudet toteuttaa näitä mahdollisimman monipuolisesti. Ihmisellä tulee olla mahdollisuus nauttia häntä itseään miellyttävistä kokemuksista ja välttyä kärsimykseltä. Erityisesti mahdollisuus ilmaista uskonnollisia käsityksiään korostuu tutkimuksen kohteena olevassa kirjallisuudessa. Se, että kehitysvammaisella on mahdollisuus päästä kokemaan mukavaa yhdessäoloa toisten kehitysvammaisten ja ohjaajien kanssa on positiivinen kokemus jo itsessään. Erityisrippikoulussa pyritään monipuoliseen aistien käyttämiseen. Kirkon erityisrippikoulussa on huomattu, että kehitysvammaisen rippikoululainen oppii parhaiten, kun hän saa tehdä ja kokeilla itse. Monipuolista oppimista tuetaan muun muassa musiikin ja askartelun avulla. Erityisrippikoulua käyvä nuori saa apua visuaalisuudesta, kuvitettu päiväohjelma luo esimerkiksi turvallisuuden tunnetta ja näin ollen luo rippikoulukokemuksesta positiivisen. kirkko tarjoaa mahdollisuuden, jälleen tulemme vaikeasti kehitysvammaisiin.⁷⁷

Viidennen perusvalmiuden mukaan ihmisellä on oltava mahdollisuus tunteisiin, niin positiivisiin ja negatiivisiin. Nussbaumin mukaan jokaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus ilmaista tunteitaan, kuitenkin niin ettei toisten oikeuksia loukata. Kuten tavallisessa rippikoulussa, myös erityisrippikoulussa annetaan tilaa rippikoululaiselle ihmetellä ja kohdata tunteitaan. Sopiva ympäristö tarjoaa turvallisen ilmapiiriin, jossa käsitellä tunteita. Kehitysvammaisten kohdalla henkilökohtaisuus korostuu, nuori voi ilmaista hyvinkin erilaisin keinoin ja asiantuntijuus nousee avain asemaan. Usein ihmettelen – rippikoulukirjan esimerkin mukaan myös rippikoululaisen vanhemmilla on oikeus osoittaa tunteitaan, niin negatiivisia kuin positiivisia. Kehitysvammaisuus itsessään herättää varmasti tunteita. Rippikoululaisen omaisilla myös oltava mahdollisuus tuntea

⁷⁵ Erityisrippikoulun opettajan opas 2015, 7–10; Nussbaum 2006, 70–76; Kirkko kaikille, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma 2003, 3–8.

⁷⁶ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma. Erityisrippikoulun opettajan opas, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisuja 2015, 7–10. Nyman, Tuomola & Öhman 2012, 5–8; Nussbaum 2006, 70–76; Ahoipelto, Kuusi & Jouko 2006, 101–107; Öhman 2008, 70, 106.

tunteita ja päästä käsittelemään niitä. Kirkon vammaispoliittisen ohjelman mukaan myös kehitysvammaisille tulee olla mahdollisuus osallista sielunhoidollisiin keskusteluihin ja tämä tulee olla mahdollista tälle.⁷⁸

Kuudennen perusvalmiuden mukaan ihmisellä tulee olla mahdollisuus itsenäiseen päättelyyn. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että ihmisellä on jonkinlainen käsitys hyvästä ja pahasta sekä mahdollisuus harjoittaa kriittistä pohdiskelua. Nussbaum sisällyttää tähän omantunnon- ja uskonnonvapauden. Tämä perusvalmius antaa mahdollisuuden tarkastella erityisrippikoulujen 1. ja 2. opillista sisältöä. Kuten kirjallisuudesta on selvinnyt, ei erityisrippikouluilla 1. ja 2. ole lainkaan kognitiivisia tavoitteita. Rippikoulukokonaisuus tehdään kunkin rippikoululaiselle ja ryhmälle sopivaksi. Erityisrippikoulu kahta käsittelevä kirja ”Usein ihmettelen” tarjoaa esimerkiksi teemoja, mitä rippikoulussa voidaan käsitellä: yksinäisyyden tunne, kuka minä olen, kaste, pyhä, ehtoollinen, yhteys, rukous, siunaus ja kaste. Nämä teemat lähtevät kristillisestä ajattelusta käsin. Yhdessä vietetyt juhlat ja kohtaamiset muun seurakunnan kanssa. Erityisen vaikeaa itsenäisen päättelyn havainnointi on vaikeasti kehitysvammaisten kohdalla. Koska kehitysiältään he ovat noin kaksi vuotiaan tasolla, ei heiltä voi olettaa suurten teemojen pohtimista, mutta erityisrippikoulu tarjoaa heidänkin kohdallaan mahdollisuuden tähän erilaisten opetusteemojen kautta. Kuten Helin äiti Usein ihmettelen – kirjassa pohtii, jää vaikeimmin kehitysvammaisten ajatukset meiltä pimentoon, pystymme vain aavistelemaan niitä heidän eleittensä ja olemuksensa kautta.⁷⁹

Seitsemäs perusvalmius Martha Nussbaumin listalla on yhteyden kokeminen. Jokaisella tulee Nussbaumin mukaan olla valmiudet elämään elämää toisten kanssa ja olla vuorovaikutuksessa näihin ihmisiin. Jokaisella on oltava mahdollisuus tulla kohdatuksi tasa-arvoisena. Kirkon kehitysvammaistyön kirjallisuuden perusteella tasa-arvoa on järjestää erilaisille oppijoille ympäristö ja mahdollisuus, jossa he voivat osallistua rippikouluun. Kirkon vammaispoliittisessa ohjelmassa näkyy sen kokonaisuudessaan: kehitysvammaiset ja muut vammaiset halutaan kohdata ja tarjota heille mahdollisuuksia, että he voivat muiden tavoin osallistua seurakuntien toimintaan monipuolisesti. Yhteyden

⁷⁷ Erityisrippikoulun opettajan opas 2015,10–16; Nussbaum 2006,70–76.

⁷⁸ Nussbaum 2006, 70–76.

⁷⁹ Ahoipelto, Nyman, Tuomola & Öhman 2012,5–8; Nussbaum 2006,70-76.; Helosvuori, Inkala, Lappalainen, Snellman & Sutinen 2000,54.

kokeminen saavutetaan myös sillä, että kehitysvammaiset ihmiset nähdään osana seurakuntaa ja heille mahdollistetaan osallistuminen siihen.⁸⁰

Kahdeksas perusvalmius koskee muita lajeja, kasveja ja eläimiä sekä luonnon huomioon ottamista. Erityisrippikoulua käsittelevästä kirjallisuudesta ei ollut luettavissa suoraa kannanottoa aiheeseen, joten tältä osin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisrippikoulua en kykene tarkastelemaan.

Yhdeksäs perusvalmius on leikkiminen ja ihmisen kyky nauraa sekä mahdollisuus nauttia virkistävästä ajanvietteestä. Erityisrippikoulu 1. ja 2. tämä mahdollistetaan sillä, että mahdollisimman moni pääsee osallistumaan rippikouluun sekä muuhun toimintaan. Eri avustajien ja tulkkien avulla kehitysvammaiset pääsevät osallistumaan päivä- ja leiritoimintaan. Referoidun materiaalin mukaan Suomen evankelis-luterilainen kirkko näkee kehitysvammaisten tarpeet ja niihin pyritään vastaamaan mahdollisimman hyvin. Kirkko näkee, että kaikilla tulee olla mahdollisuus nauttia virkistävästä ajanvietteestä. (rippikoulu taasen, leirit, monipuolinen ohjelma.⁸¹

Kymmenes perusvalmius on hallinta, työ- ja omistusoikeus. Kehitysvammaisten näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että Nussbaumin mukaan myös heillä, kuten kaikilla ihmisillä, tulee olla mahdollisuus tehdä työtä, osallistua politiikkaan sekä päätöksien tekoon, jotka koskevat häntä itseään. Kirkko haluaa, että myös kehitysvammaiset osallistuvat seurakuntien päätöksen tekoon. Kirkon vammaispoliittisen ohjelman neljäs poliittinen tavoitteen mukaan seurakunnat haluavat kehitysvammaiset mukaan konkreettisesti, erityisesti kun heidän asioistaan keskustellaan ja päätetään. Heille annetaan mahdollisuus aidosti osallistua seurakuntansa myös poliittiseen puoleen ja rippikoulun käyneinä sekä osallistua seurakuntavaaleissa ehdokkaana ja äänestäjänä.⁸²

Keskeisintä Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoriassa on, että sen mukaan ihminen on toimija, joka saa vapaan tahdon mukaisesti päättää valintansa. Ihmisellä tulee olla mahdollisuuksia toimia, mutta häntä ei voi Nussbaumin teorian mukaan pakottaa. Mieleen herää kysymys, kuinka voimme saada varmaksi tietoa siitä, toteuttaako kehitysvammaisen ihminen asioita oman tahtonsa mukaisesti? Erityisesti silloin, kun selkeää yhteistä kieltä ei löydy. Nussbaumin teoriassa itse päätös toimia on keskeistä. Verratessa älyllisesti kehitysvammaista ihmistä terveeseen ihmiseen, emme voi olla varmoja terveenkään ihmisen kyvystä

⁸⁰ Nussbaum 2006, 70–76.

⁸¹ Nussbaum 2006, 70–76.

tehdä itsenäisiä valintoja. Analysoidessa erityisriippikoulua koskevaa materiaali nousee selkeästi esiin se, että erityisriippikoulussa kehitysvammaisen riippikoululainen on aktiivinen toimija. Riippumatta hänen kehitysvamman asteesta, kirkon piirissä kehitysvammaistyön materiaalin mukaan pyritty aktiivisesti siihen, että kehitysvammaisen pääsee osallistumaan, koska hänelle tarjotaan mahdollisuus siihen. Herää kuitenkin kysymys, perustuuko kehitysvammaisten erityisriippikoulut täysin vapaaehtoisuuteen. Voidaan leikillisesti ajatella, että kirkko on Nussbaumin teorian mukaan valtio, joka tarjoaa mahdollisuuden osallistua seurakuntien toimintaan. Kun pohtii vapaaehtoisuutta, erityisesti vaikeasti kehitysvammaisten kohdalla emme pysty saamaan täysin selkeää vastausta. Vaikeasti kehitysvammaisen toki kommunikoi omalla olemuskielellään ja tätä tulkitsevat hänen omaisensa ja muut lähi-ihmiset, vaikeasti kehitysvammaisen täysivaltaista toimijuutta ei voida täysin selvittää. Nussbaumin mukaan kukin ihminen, älyllisestä tai ruumiillisista puutteista huolimatta on toimija, vaikka tämä toimisi toisten apua käyttäen. Tältä osin myös älyllisesti kehitysvammaisen ihminen on Martha Nussbaumin valossa kelvoinen toimija. Erityisriippikoulumateriaaleja tarkastellessa kirkko jättää tämän osa-alueen Jumalan varaan, että ihminen ei voi saada täyttä varmuutta siitä, mitä kehitysvammaisen ihminen ajattelee tai toivoo.

4.2 Työllä osallisuutta – hanke

Työllä osallisuutta- hankkeen raportista selviää, että kehitysvammaisten työllistyminen palkkatyöhön on nähty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä erittäin tärkeänä. Se, että Työllä osallisuutta- hanke on syntynyt vuonna 2008 Kirkon Yhteisvastuukeräyksen myötä, kertoo Suomen evankelis-luterilaisen kirkon asenteesta kehitysvammaisia kohtaan. Huolesta siitä miten kehitysvammaiset työllistyvät ja ansaitsevat elantonsa. Työllä osallisuutta – hanke on myös esimerkki siitä, mistä vuonna 2003 Kirkon vammaistyöpoliittinen ohjelma kertoi. Vammaispoliittinen ohjelma käsitteli kaikkia vammaisia ihmisiä, mutta Työllä osallisuutta – raportti kuvaa kahden vuoden hanketta kehitysvammaisten työllistämistä palkkatyöhön. Kirkko laatii suunnitelmia toimia yhteistyössä eri vammaisjärjestöjen kanssa vammaisten ihmisten oikeuksien ja hyvinvoinnin hyväksi. Nämä neljä järjestöä olivat

⁸² Kirkko kaikille 2008, 6-8; Nussbaum 2006, 70–76.

Kehitysvammaisten Tukiliitto, Kehitysvammaliitto, Förbundet De Utvecklingsstördas Väl ja Nuorten ystävät. Raportissa itsessään ei käsitellä kirkon kehitysvammaisten työllistämistä vaan paremminkin kirkon yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa. Näistä kukin eri toimija kirjoitti raportin siitä, mihin Yhteisvastuukeräyksessä käytetyt varat käytettiin ja kuinka työllistymishanke sujui neljän eri järjestön näkökulmasta.

Kari Vuorenpää kirjoitti raportin johdannossa siitä, että kehitysvammaisilla on vamma ymmärtämisen alueella, mikä ei tarkoita kuitenkaan sitä, etteivätkö he olisi kykeneviä oppimaan asioita. Kari Vuorenpään nostaa esiin kysymyksiä, johon hankkeen aikana on etsitty vastauksia: osataanko kehitysvammaisia opettaa tarpeeksi konkreettisesti ja nähdäänkö kehitysvammainen yksilönä, joka kykenee oppimaan uusia asioita työpaikallaan. Millaista tukea kehitysvammainen tarvitsee, jotta hän on kykenevä selviytymään työyhteisössä? Nuorten Ystävät ry:n Lea Nikula käsittelee tekstissään kehitysvammaisten tuettua työllistymistä ja pohtii oppisopimuskoulun tarjoamaa ratkaisua kehitysvammaisten työllistämisen ongelmaan. Tehdyn kyselyn perusteella Pohjois-Suomessa on työllistetty kaikkein vähiten. Nikula kertoman Tuetun työllistäminen – projekti keskittyy yksilöllisen tukeen työpaikoilla. Töiden etsimiseen kehitysvammainen saa myös tukea. Nikulan raportin mukaan suurimmat kunnat pystyivät tarjoamaan tuettua apua paremmin kuin pienemmät kunnat. Nikulan tekstistä selviää, että kehitysvammainen, jolla oli toimiva työhönvalmennus, sai mitä todennäköisemmin harjoittelupaikan itselleen. Valitettavasti pysyvää työsuhdetta ei syntynyt vetoamalla siihen, ettei taloudellinen tilanne mahdollista kehitysvammaisen palkkausta. Ammatillinen koulutuskaan ei tuo varmuutta oman alan työhön. Nikulan raportin mukaan valtion tulisi lisätä tukea kehitysvammaisten oikeaoppiselle koulutukselle. Hänen mukaansa oppisopimuskoulutus sopisi kehitysvammaisille sen konkreettisuuden ja käytännön läheisyyden vuoksi.⁸³

Toimintavalmiusteorian näkökulmasta Työllä osallisuutta-raportista on lähdetty samanlaisesta ajatuksesta liikkeelle, että kehitysvammainen on toimija, jolle on oltava samat mahdollisuudet kuin muillakin. Perusvalmiuksien listasta raportista on havaittavissa kohdat 1,2,3,5,6,9 ja 10. Tärkeimmiksi näistä nousevat 6.kohta listasta, joka käsittelee yhteyttä ja 10. jonka mukaan kullakin tulee olla mahdollisuus työhön. Työllä osallisuutta-raportissa nousee esiin, että

⁸³ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 – hankkeiden loppuraportti, 6–12.

kehitysvammaisten työllistyminen on yhteiskunnallinen, mutta myös heidän henkilökohtainen asiansa. Yhteiskunnallinen siksi, että raportin kirjoittajien mukaan emme voi elää sellaisessa yhteiskunnassa, jossa toisten oikeus palkattuun työhön arvotetaan erilailla. Kuten Nussbaumin teoriassa, raportin perusteella ei nähdä ongelmaa siinä, että kehitysvammaisen työntekijä työskentelee tuettuna. Valtion tulee antaa resurssit, jotta tämä olisi mahdollista. Ihmisarvoa ei voida määrittää sillä, kuinka tuottava toisen toiminta (tässä tapauksessa työnteko) on. Se, että kehitysvammaisen työntekijä tarvitsee tavallista enemmän tukea työssään, ei poista hänen ihmisarvoaan.

Kerstin Österlundin ja Marita Mäenpään kirjoittivat raportin ruotsinkielisten kehitysvammaisten etujärjestö Förbundet De Utvecklingsstördas Välin projektin Arbete genom amarbete tuloksista. Projektin tarkoitus, eli kerätä tietoa siitä miten ruotsinkieliset kehitysvammaiset olivat menestyneet töiden saamisessa sekä parantaa heidän työllistymistensä. Järjestetyt foorumit ympäri Suomea osoittivat, ettei ruotsinkielisiä kehitysvammaisia ollut työllistettynä tutkimuksen aikana kuin muutamia. Projektin aikana syntyneitä yhteistyökuvioita ei kuitenkaan muodostunut turhaan vaan se herätti halua jatkaa aloitettua työtä.⁸⁴

Martha Nussbaumin inhimillisessä toimintavalmiuslistassa ei ole suoraa listausta oman äidinkielen osallisuutta ihmisarvoiseen elämään, on se tärkeässä asemassa siksi, koska työn tekeminen ja itsensä ilmaisu sekä ymmärretyksi tuleminen on vaikeaa ilman yhteistä kieltä. On kyseessä sitten viittomankieli tai raportin tapauksessa ruotsinkieli. Ilman mahdollisuutta käyttää omaa äidinkieltään on työntekijä eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden. Ruotsin ollessa maamme toinen kieli on myös perusteltua odottaa parempia mahdollisuuksia myös ruotsinkielisten kehitysvammaisten työllistymiselle.

Marika Ahlstenin kirjoitus otsikolla ”Ketä kiinnostaa? Kunnat kehitysvammaisten ihmisten työllistymisen tukijoina” kertoi selvityksen siitä, mitä palautetta ja kannanottoja Yhteisvastuukeräyksen hankekohde herätti ihmisissä ja millaisia näkemyksiä kunnilla on kehitysvammaisten työllistymisestä. Se, että Yhteisvastuukeräyksen rahat menivät kehitysvammaisten hyväksi, herätti ihmisissä positiivisia tunteita. Erimielisyyttä annetussa palautteessa aiheutti se, että kerätty raha käytettiin eri vammaisjärjestöjen toimintaan. Sen sijaan rahat olisi pitänyt käyttää konkreettisemmin, esimerkiksi työhönvalmentajien palkkaamiseen. Tämä ei kuitenkaan olisi ollut pitkällä tähtäimellä kannattavaa,

⁸⁴ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 – hankkeiden loppuraportti, 17–21.

kuten Ahlsten tekstissään perustelee. Tärkeämpää oli saada kunnat kasvattamaan kehitysvammaisten työhönvalmennuspalveluita. Ahlstenin raportin perusteella tämä onnistui osittain. Projektin aikana lähetetyt kyselyt ja vaatteet keräsivät kunnallisten toimijoiden ajatuksia kehitysvammaisten työllistämistä ja tulokset olivat ristiriitaisia. Kyselyt osoittivat, ettei kunnilla riittänyt resursseja asian konkreettiseen eteenpäin viemiseen ja osa vastauksista viestivät myös aliarvioivaa asennetta kehitysvammaisia kohtaan työntekijöinä. Kunnilla ei Ahlstenin selvityksen mukaan ole laillisesti minkäänlaisia esteitä kehittää kehitysvammaisten työllistymistä positiivisempaan suuntaan, mutta jostain syystä näin ei kuitenkaan tehdä. Ahlstenin raportin perusteella mahdollinen syy tähän on se, että kehitysvammaisten työllistämistä palkalliseen työhön ei nähdä tarpeeksi kannattavana. Ahlstenin kertoma kunnille lähetetyistä haastekirjeistä kertoo siitä, että ongelma kohtia kehitysvammaisten työllistymisessä on nähty ja tälle luonnollisesti toivotaan parannusta.⁸⁵

Kaikki raportissa kirjattua kahdeksan haastetta porautuu Nussbaumin teorian valossa juuri siihen, että johtavien toimien tulee tarjota kansalaisilleen, tässä tapauksessa kehitysvammaisille, mahdollisuuksia. Aito mahdollisuus tehdä työtä ja ansaita elantonsa. Jos jo päätännästä vastaavat henkilöt eivät edistä kehitysvammaisten palkallista työntekoa, kuinka kehitysvammaiset itse pystyisivät tämän saavuttaa? Seurantakyselyiden perusteella haastetut kunnat eivät lähteneet mukaan työllisyyden parantamiseksi. Yksikään kunta kun ei kirjannut kehitysvammaisten työllistämistä tavoitteeksi. Ahlstenin huomautus myös siitä, että kehitysvammaisia ei kuulla tarpeeksi käydyissä keskusteluissa, on aiheellinen. Asioihin ei pysty vaikuttamaan, jos siihen ei anneta mahdollisuutta.

Raporttia lukiessa Nussbaumin teorian valossa kunnat syyllistyvät siihen, ettei se tarjoa kansalaisilleen parasta vaihtoehto. Nussbaumin näkökulmasta kehitysvammaisen ei kuuluisi joutua tilanteeseen, jossa hänellä ei ole mahdollisuutta tehdä työtä siksi, koska yhteiskunta ei näe sitä tarpeellisenä. Kehitysvammaisella itsellään tulee olla mahdollisuus tehdä valintoihinsa perustuvia toimia. Kunnat ovat vastuussa asukkaistaan ja niiden tulee tarjota kullekin kuntalaiselleen mahdollisuus tehdä työtä. Kuten raportissa ilmenneissä kommentteissa, herää kysymys siitä kuka tämän kaiken maksaa. Toimintavalmiusteorian näkökulmasta valtion, tässä tapauksessa kuntien, tulee

⁸⁵ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008- hankkeiden loppuraportti, 22–35.

pyrkii siihen, että talous mahdollistaa ihmisarvoisen elämän. Siihen, miten varat kerätään Nussbaum ei ota suoraan kantaa.

Raporttia lukiessa herää kysymys, onko valtio vastuussa asenteista, niiden ollessa negatiivisia tai positiivisia? Nussbaumin teoriaan kyllä, koska ketään ei saa syrjiä millään tasolla. Jos on säädetty lakeja, eikö niiden mukaan tulisi toimia, myös valtaa pitävien itse? Heikki Seppälä, Kehitysvammaliiton ry:n tutkimus- ja kehittämiskeskuksen johtajan kirjoitus on varovaisen positiivinen kirjoituksessaan siitä, mitä projektilla saavutettiin ja mitä sen jälkeen. Hänen mukaansa osoitti suurta rohkeutta Yhteisvastuukeräykseltä ottaa keräyskohteekseen kaksi heikoimmassa olevaa ryhmää: kehitysvammaiset ja maahanmuuttajat. Hankkeen onnistuneiksi saavutuksiksi Seppälä mainitsee erilaiset tilaisuudet, joilla pyrittiin herättämään tietoisuutta kehitysvammaisten työllistämisestä. Tämän lisäksi kymmenen kehitysvammaista saivat Työllä osallisuutta? - hankkeen aikana palkallisen työpaikan. Seppälä kyseenalaistaa käytännön, joka mahdollistaa ilmaisen työvoiman käytön kehitysvammaisten työntekijöiden avulla. Se, että kehitysvammaisuuden vuoksi ihminen on eriarvoinen toisten kanssa, rikkoo ihmisoikeuksia. Nykyiset käytännöt sallivat tämän ja Seppälän mukaan tämän mahdollistaminen pohjautuu vanhentuneisiin näkemyksiin siitä, että kehitysvammaisten palkallisesta työllistamisestä on vain haittaa. Seppälän mukaan hankkeella oli positiivinen vaikutus siihen, että eri järjestöt ja heidän toimintansa kehitysvammaisten hyväksi on tullut kuulluksi.⁸⁶

Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoriassa otetaan suoraan kantaa siihen, että työn tekemisen mahdollisuus on yksi osa-alue ihmisarvoiseen elämään. Kaikki eivät pysty erilaisien rajoitteitten takia tekemään työtä, mutta jos työn tekeminen on ihmiselle fyysisesti ja henkisesti mahdollista tulee teorian mukaan tämä myös mahdollistaa. Ihmisellä tulee olla mahdollisuus ansaita elantonsa ja ilmaista itseään, kehitysvammaisten kohdalla tämä tarkoittaa palkallista työpaikkaa, sillä se antaa niin paljon: yhteisön mihin kuulua, yhdenvertaisuuden tunteen, rahan itsestään huolehtimiseen. Kehitysvammaiset itse kertovat, että palkka on suurin syy, miksi he haluavat päästä töihin.

5.Loppukatsaus

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka Martha Nussbaumin inhimillinen toimintavalmiusteoriassa nähdään kehitysvammaisuus ja kuinka tämä toimintavalmiusteoria näkyy Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehitysvammaistyössä. Kehitysvammaistyön käsiteltävinä esimerkkeinä ovat erityisrippikoulu 1. ja 2. ja Työllä osallisuutta- hankkeen raportti, joka on Yhteisvastuu 2008 hankkeen loppuraportti. Tutkimuksen alussa selvitetään mitä tarkoittaa kehitysvammaisuus, joista selviää, että kyseessä on monitahoinen ihmisen ominaisuus, joka vaikuttaa elämään monilla eri tavoilla.

Tutkielman kolme tutkimuskysymystä olivat: kuinka Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta voimme tarkastella kehitysvammaisuutta, onko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon erityisrippikoulut 1. ja 2. tarkasteltavissa Nussbaumin toimintavalmiusteorian näkökulmasta, kuinka toimintavalmiusteoria on havaittavissa vuoden 2008 Kirkon Työllä osallisuutta- raportista. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten kehitysvammaisen tarpeita on ymmärretty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämässä kehitysvammaisille suunnatussa erityisrippikoulussa sekä Työllä osallisuutta- hankkeessa ja tarkastelen niitä Nussbaumin teorian näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksen metodina on systemaattinen analyysi, jonka avulla tarkasteltiin Martha Nussbaumin kirjallisuutta, Usein ihmettelen- rippikoulukirjaa, Erityisrippikoulun opasta ja Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraporttia. Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorian keskeisin sisältö löytyy näiden kahdesta mainitusta teoksesta ja kirkon kehitysvammaistyötä koskevaa kirjallisuutta on relevanttia käsitellä erilaisista lähteistä käsin.

Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoria antaa jokaiselle ihmiselle Martha Nussbaumin teorian valossa kehitysvammaisuus herättää kysymyksiä, joita itse Nussbaum ei aukottomasti ratkaise. Teorian mukaan jokainen ihminen on oikeutettu elämään ihmisarvoista elämää ja tämä ihmisarvoinen elämä sisältää mahdollisuuden toimia. Nussbaumin mukaan ihminen on oikeutettu käyttämään apua näiden mahdollisuuksien toteuttamiseen, mutta rajaa sille, kuinka paljon ihmiselle voi tarjota apua, että tämä olisi päätoiminen toimija ei Nussbaum aseta kirjallisuudessaan. Kirkon näkökulmasta ei muodostu ongelmaa sille, että käsitys esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisen toimijuudesta jää piiloon. Tämä on ihmisen ja Jumalan välinen asia. Nussbaum ei kuitenkaan ota kantaa siihen, mistä

⁸⁶ Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008- hankkeiden loppuraportti, 36–38.

tarvittavat resurssit kehitysvammaisten erilaisiin avustajiin ja tulkkeihin saadaan. Hän tiedostaa, että toimiakseen kehitysvammaisten kohdalla toimintavalmiusteoria vie paljon resursseja. Hän kuitenkin korostaa, että toimintavalmiudet vastaavat myös kehitysvammaisten ihmisten tarpeisiin, sillä niiden peruslähtökohtana on ihmisen sosiaaliset kuin rationaaliset tarpeet.

Kirkko on nähnyt, että erityisrippikoululle on tarvetta. Tästä syystä se on kehittänyt rippikoulu 1. ja 2., jotta ne vastaisivat parhaansa mukaan rippikoululaisten tarpeita. Kuten Martha Nussbaumin toimintavalmiusteoria, lähtee myös kirkon erityisrippikoulu liikkeelle ihmisen sosiaalisista tarpeista. Vaikka kehitysvammaisen ihminen tarvitsisi apua, on hänellä oltava mahdollisuus osallistua seurakuntansa toimintaan sen täysivaltaisena jäsenenä. Kehitysvammaisen rippikoululaisen kanssa kommunikointi voi erota hyvinkin paljon terveen rippikoululaisen kommunikoinnin kanssa. Erityisrippikoulussa käytettävä olemuskielellä pyritään kommunikoimaan ja mahdollistamaan ihmisarvoinen elämä, kuten Nussbaumin toimintavalmiusteoriassakin. Kirkon toteuttamassa erityisrippikoulussa näkyy Nussbaumin toimintavalmius listaus lähes kaikilta osin, erityisrippikoulua käsittelevässä materiaalissa ei otettu kantaa luontoon ja eläimiin suhtautumisesta, joten siltä osin Nussbaumin toimintavalmiusteoria ei näy referoidussa kirjallisuudessa.

Työllä osallisuutta? -hankkeen loppuraportin ja toimintavalmiusteorian vertailu osoittaa, että raportin kirjoittajilla on samanlainen käsitys Martha Nussbaumin kanssa siitä, että kehitysvammaisilla ihmisellä tulee olla mahdollisuus toteuttaa itseään, tässä tapauksessa palkallisen työn kautta. Raportissa käsiteltiin hankkeen aikana toteutuneita tutkimuksia ja yhteistyökuvioita, joiden perusteella toimintavalmiuksista näkyi raportissa 1, 7 ja 10. Raportissa otettiin kantaa siihen, että jokaisella tulee olla mahdollisuus elää tarkoituksellista elämää ja työn tekeminen on osa sitä. Työntekemisellä ja työyhteisöön kuulumisen tarjoaa kehitysvammaiselle mahdollisuuden kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta. Martha Nussbaumin mukaan työntekemisen mahdollisuus on tärkeä osa ihmisarvoista elämää, koska hän on listannut sen mukaan osaksi toimintavalmiuksia. Toimintavalmiudet ovat hyvin vahvasti luettavista raportista. Mielestäni voi jopa sanoa, että Työllä osallisuutta? -raportin kirjoittajat jakavat samat käsitykset Martha Nussbaumin kanssa siitä, miten työn tekeminen ja sitä kautta yhteiskuntaan vaikuttaminen on tärkeää ihmiselämässä.

Tutkimuksen tuloksena on, että Suomen kirkon evankelis-luterilaisen työkehitysvammaistyössä on Martha Nussbaumin inhimillinen toimintavalmiusteorian näkökulmasta käsin yhteneväinen. Teoriassa että kirkon kehitysvammaistyössä otetaan huomioon kehitysvammaisten tarpeet ja halutaan tarjota mahdollisuuksia heille. Tutkimuksen valossa voidaan siis sanoa, että Nussbaumin teorialla ja suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on sama agenda koskien kehitysvammaisia tai ihmisyyttä yleensä.

Tutkimusta tehdessä mieleeni nousi esiin ideoita jatkotutkimuksia varten. Työllä osallisuutta? -raportissa ei otettu suoraa kantaa siihen, kuinka Suomen evankelis-luterilainen kirkko on työllistänyt kehitysvammaisia. Tämän tiedon selvittäminen olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Tilastoa siitä, kuinka Suomen evankelis-luterilainen kirkko on konkreettisesti toteuttanut vammaispoliittista ohjelmaansa olisi myös mielenkiintoinen tutkimuksen kohde, kuinka eri seurakunnissa konkreettisesti toimitaan kehitysvammaisten ja muiden vammaisten hyväksi. Martha Nussbaumin inhimillisen toimintavalmiusteoria keskittyy ihmisarvoiseen elämään, mutta olisi mielenkiintoista tarkastella sen näkökulmasta myös muita ilmiöitä, kuten esimerkiksi keskustelua herättäneistä eutanasiasta ja vihapuheesta.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Pertti Arola, Marja Kosola, Jarkko Maukonen, Meri Saloila, Katri Suhonen & Sanna Ylä-Jussila

2015 Erityisriippikoulun opettajan opas, Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja
2015, Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja, Helsinki

Ahoipelto, Päivi; Nyman, Margit; Tuomola, Leena & Öhman Björn

2012 Usein ihmettelen.
Kirjapaja, Helsinki

Nussbaum, Martha C.

2011 Creating Capabilities, The Human Development Approach. The
Belknap press of Harvard Univesity press campridge,
Massachusetts London, England

Nussbaum, Martha C.

2006 Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership
The Belknap press of Harvard Univesity press campridge,
Massachusetts London, England

Pajunen, Tapio; Vuorenpää, Kari; Nikula, Lea; Österlund, Kerstin; Mäenpää,
Marita; Ahlsten, Marika & Seppälä, Heikki

Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008 -hankkeiden loppuraportti,
[https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tyolla-
osallisuutta-loppuraportti.pdf](https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tyolla-osallisuutta-loppuraportti.pdf), Katsottu 20.4.2019

Kirjallisuus

Markus Kaski, Anja Manninen & Helena Pihko

2012 Kehitysvammaisuus
Sanoma Pro Oy, Helsinki

Öhman, Björn Nalle

2008 Kropp, Handling och Ritual: Hur förstå religion och personer med
grava funktionshinder? Åbo Akademi Univesity Press

Kuusi, Riikka. & Porkka, Jouko

2006 Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille. Erilaiset oppijat rippikoulussa. Kirkkohallituksen julkaisuja 2006:2. Kirkkohallitus, Helsinki

Helosvuori, Riitta; Inkala, Kerttu; Lappalainen, Lea; Snellman, Eila & Sutinen, Jorma

2005 Kyllä Jumala on armokas: Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä, Diakonia Ry, Helsinki

Ylä-Jussila, Sanna

2004 Sä arvokas oot, sä osaat ja voit Kehitysvammaisille nuorille suunnattujen rippikoulujen tavoitteet, toteutus ja kehittäminen. Uskonnonpedagogiikan pro gradu – tutkielma, HYTTK 2004

Rajala, Pertti

1995 Ei Jumala ainakaan paha ole: Kehitysvammaisten ajatuksia Jumalasta, uskosta ja rukouksesta, Kirjaneliö, Helsinki

John Rawls,

1988 Oikeudenmukaisuusteoria (Suomennos Terho Pursiainen), WSOY:n graafiset laitokset, Juva

papunet.net <http://papunet.net/tietoa/vaikeimmin-kehitysvammaisen-kumppani>
Katsottu 21.9.2016

Sakasti.evl.fi sivuston nettisivut koskien olemuskielistä rippikoulua:

Rippikoulu olemuskielellä

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content229FF7>, Katsottu 23.4.2019

Usko ja Jumalan kohtaaminen

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content25268E>, Katsottu 23.4.2019

Hyvät käytännöt olemuskielellä, Björn Öhman: Keho, toiminta ja rituaali - powerpoint esitelmä

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2695EE>, Katsottu 23.4.2019

Rippikoulun sisältö

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content26B573>, Katsottu 25.4.2019

Rippikoulun suunnittelu

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content26D477>, Katsottu 25.4.2019

Kirkon selkokieleiset sivut

<https://selko.evl.fi/>, Katsottu 25.4.2019

Kirkko kaikille - Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content5CF68B>, Katsottu 20.4.2019

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja, 2012, Suomen YK-liitto, Helsinki

https://www.vammaiskumppanuus.fi/wpcontent/uploads/2014/06/ykn_vammaisso_pimus_uudistettu_painos_2012.pdf, Katsottu 20.4.2019